

Good Human Good Citizen from the Perspective of Secondary School Students*

Melehat GEZER ^{a*} (ORCID ID - 0000-0001-7701-3203)

^aDicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Diyarbakır/Türkiye

Article Info

DOI: 10.14812/cufej.673422

Article history:

Received 10.01.2020

Revised 07.04.2020

Accepted 08.10.2020

Keywords:

Good human,

Good citizen,

The secondary school students,

Social studies.

Abstract

In this study it was aimed to determine the perceptions of secondary school students regarding good human and good citizen. The study was conducted with the participation of 114 students attending eighth grade. The research data were collected through a questionnaire consisting of two open-ended items. The obtained data were analyzed by descriptive analysis technique. The students' views about both good human and good citizen were categorized under two dimensions: value and behavior. In the research, it was determined that the participants identified the good human mostly with the benevolence, honesty, considering others' good/right/ not being selfish, tolerance, being moral, generosity, mercy, and not breaking one's heart. Treating others respectfully and showing love, being respectful to such species of living creatures as animals and plants; protecting the environment, spreading positive energy, being polite and speaking nicely were among the values emphasized for good human. The values attributed to the good citizen by the participants were benevolence, tolerance, being dependable, and being fair. Protecting the country, being sensitive to-protecting the nature, obeying the social rules, respecting the society, treating people well/not disturbing them/not applying violence to them, taking others' interests into consideration, setting a model as a person were expressed as behaviors expected from a good citizens by the participants.

Ortaokul Öğrencilerinin Perspektifinden İyi İnsan İyi Vatandaş

Makale Bilgisi

DOI: 10.14812/cufej.673422

Makale Geçmiş:

Geliş 10.01.2020

Düzeltilme 07.04.2020

Kabul 08.10.2020

Anahtar Kelimeler:

İyi İnsan,

İyi Vatandaş,

Ortaokul Öğrencileri,

Sosyal Bilgiler.

Öz

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin iyi insan ve iyi vatandaşa yönelik algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma, sekizinci sınıfa devam eden 114 öğrencinin katılımıyla yürütülmüştür. Araştırma verileri açık uçlu iki maddeden oluşan anket formu ile toplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Öğrencilerin hem iyi insan hem de iyi vatandaş hakkındaki görüşleri değer ve davranış olmak üzere iki boyut altında kategorize edilmiştir. Araştırmada katılımcıların iyi insanı; en fazla yardımseverlik, dürüstlük, başkalarının iyiliğini/hakkını düşünme/bencil olmama, hoşgörü, ahlaklı olma, cömertlik, merhamet ve kalp kırmama değerleri ile özdeşleştirdiği belirlenmiştir. Diğer bireylere saygılı davranma ve sevgi gösterme, hayvan/bitki gibi canlı türlerinin yaşamına saygılı olma/onlara iyi davranma/çevreyi koruma, pozitif enerji yayma, nezaketli olma ve güzel konuşma ise iyi insan için en sık vurgulanan davranışlar arasında yer almıştır. Katılımcıların iyi vatandaşa atfettikleri değerler; yardımseverlik, hoşgörü, dürüstlük/güvenilir olma ve adil olma şeklindedir. Vatani koruma, çevreye duyarlı olma-koruma, toplumsal kurallara uyma, topluma saygılı olma, insanlara iyi davranma/rahatsızlık vermeme/şiddet uygulamama, başkalarının çıkarlarını gözetme ve örnek insan olma katılımcılar tarafından iyi vatandaşın göstermesi gereken davranışlar olarak ifade edilmiştir.

*Author: melehatgezer@gmail.com

Introduction

The word of citizenship was first used in ancient Rome to represent membership in a community and the term has gained various meanings to describe the relations between the individual and the state ever since. The concept became more important with currents of nationalism and the formation of nation states as a result of French Revolution, and citizenship started to be discussed on the basis of rights such as equality and freedom beyond the identity ties between individuals and states with the effects of globalisation in the process of the formation of modern states. That is to say, citizenship gained new dimensions on the basis of rights, responsibilities and tasks in the modern world. Citizenship turned into an umbrella structure containing several dimensions with discussions of it in many disciplines- mainly in political philosophy, sociology, psychology and law.

First the legal and political dimensions of citizenship were shaped historically. The legal dimension represents individuals' participation in the community and their right to act in private and public spheres on the basis of the rights and tasks they obtain due to their membership to the community (Saribay, 1991). With its political dimension, citizenship is the membership which involves any kind of privilege and responsibility (Walzer, 1995). Such membership offers individuals various rights on the one hand and it also assigns tasks on the other hand, and as a result, it gives individuals a legal status (Üstel, 1999). The fact that citizenship is divided into such categories as citizenship described as national identity or as nationality, citizenship on paper, citizenship on the basis of rights and citizenship on the basis of tasks and responsibilities (Kadioğlu, 2012) indicates that the concept is considered with its legal and political dimensions.

Citizenship also has dimensions which were shaped more recently in addition to its legal and political dimensions- namely, ecological, global, digital and active citizenship dimensions. Ecological citizenship involves knowing of one's rights and liabilities in front of all creatures in the ecosystem and approaching them with justice, displaying participatory behaviours towards environmental problems and the ability to control footprints for a sustainable life (Karatekin and Uysal, 2018). Global citizenship involves establishing socio-economic justice for all nations, making decisions through consensus of all segments of society, living in harmony with individuals of different gender, ethnicity, nationality and religion and self-sacrificing for common interest (Balbağ, 2016). Digital citizenship can be conceptualised as sorting out the information on electronic medium and having active participation in cyber space, using the knowledge acquired for social advance and personal development and as avoiding cyber bullying (Farmer, 2010). Active citizenship is described as acting with mutual respect and consistently with democracy and human rights without applying violence in civilian and /or political life (Hoskins, 2006). Today, all societies aim to raise individuals who possess the above-mentioned dimensions of citizenship. It is because the expansion which occurred in the concept of citizenship also caused a transformation in the typology of citizens that societies wish to raise. Today's societies aim to raise good, responsible and active individuals in consistency with the requirements of globalising world beyond adopting the mentality of traditional citizenship which was previously limited to fulfilling duties to the state (such as voting, protecting the homeland, doing military service and paying taxes). Transmitting the current culture to next generations and raising individuals as good citizens are among the main purposes of almost all countries (Safran, 2008). In other words, all societies aim to prepare children to citizenship even though the content and methods of teaching they employ differ. The most effective instrument in attaining the goal is education. Citizenship education emerges at this point.

Citizenship Education

States and individuals faced a series of problems such as conflicts between cultures and religions, adapting into rapid changes, protecting national independence within global economy and paradox between keeping paces with what globalization brings and preserving what is local. Raising individuals who can cope with such problems, who have high awareness, who are respectful to differences, who have global participation and who can take on responsibilities in creating an equalitarian and peaceful world has raised the issue of citizenship.

Citizenship education aims to transmit the fundamental joint values and to organise society around those values so as to create fair, peaceful, equalitarian and democratic societies. National identity and instilling the identity in individuals through education are the significant dimensions of citizenship education (Ipek, 2011). Another important purpose of citizenship education is to make individuals gain skills of living with individuals who have different lifestyles. Introducing the mentality that differences mean richness rather than discriminators is one of the focal points of citizenship education.

Citizenship education is conducted in almost all countries through curricula prepared consistently with the ideology of governments and culture of the society (Yeşil, 2002). An examination of the curricula of various countries demonstrates that raising good citizens is adopted as a common goal (Duman, Karakaya and Yavuz, 2001). Citizenship education in Turkey is included in curricula within the scope of the social studies course or in an interdisciplinary approach (Şen, 2019). The course, which was taught in different names in the period between 1924 and 1970- was taught as an obligatory course entitled as Citizenship and Human rights Education to the 7th and 8th graders from 1995 to 2005. The course was taught as a part of social studies in primary and secondary schools between 2005 and 2010, it was taught as an elective course called Citizenship and Democracy Education to the 8th graders between 2010 and 2011, then it was made a compulsory course in the following year, and it was removed from the curricula with a decision made in 2012 (Şen, 2019). The course Human Right, Citizenship and Democracy has been taught to the 4th graders since 2015. Besides, citizenship education was re-considered in the 2018 curriculum for social studies within the learning domain of “Effective Citizenship” and “Global Connections”. That is to say, citizenship education was again included in the social studies curriculum again in an interdisciplinary approach (MoNE, 2017). Including citizenship and human rights education in the curricula as an intermediary discipline in Turkey has prevented restricting citizenship education to a single course. Yet, it should not be forgotten that citizenship education is offered mostly in social studies course in Turkey. It stems from the fact that the course aims to raise good citizens.

The goals of social studies course include instilling in students the basic citizenship knowledge, skills and values. Accordingly, students are expected to know of their rights and responsibilities and use them effectively, have eagerness in preserving democratic, secular, national and contemporary values and arrange their life accordingly, believe in the superiority of law and in equality, accept the need to protect the cultural heritage, have the ability to perceive the location, have the mentality of protecting natural environment and of sustainable environment, use information and communication technologies consciously, have scientific thinking, critical thinking and basic communication skills, know the importance and ways of being a virtuous person, have sensitivity to issues related to their country and the whole world and become aware of their physical and emotional properties and interests, desires and abilities as free individuals (MoNE, 2017). It will be easier to attain the goals in citizenship education by teaching the social studies course consistently with the goals listed. One of the areas of competence described in the social studies curriculum is social competence and competence in citizenship. The area of competence - which involves respect for human rights, arguing for and protecting equality, using public goods effectively, developing cooperation and solidarity in solving local problems and problems which influence bigger communities and adopting analytic, innovative and constructive approaches towards social activities and activities of immediate surrounding – points directly to citizenship education (MoNE, 2017).

Education- which intends to inculcate in students the knowledge, skills, attitudes, behaviours and habits which will make them good humans and good citizens- is an activity which has been shaped by values. In this context, one of the goals of values education in schools is to secure that students develop healthy, consistent and balanced personality. The curriculum for social studies course includes such values as justice, considering the unity of family important, independence, peace, scientificity, industriousness, solidarity, sensitivity, honesty, aesthetics, equality, freedom, respect, love, responsibility, saving, patriotism and benevolence. It is evident that social studies course- with its content- makes extremely great contributions to raising individuals who recognise national, moral and universal values and who internalise and transform them into actions. A look at the objectives available in the curriculum also

demonstrates that there are objectives which directly involve the dimensions of citizenship (MoNE, 2017). Table 1 shows a number of objectives which can be examples to the above-mentioned objectives.

Table 1.

Objectives which can be Examples to the Dimensions of Citizenship Available in the Social Studies Curriculum

Dimensions of citizenship	Objectives
Digital citizenship	SB.4.4.5* . Using technological products without harming themselves, others and nature
	SB.5.4.1. Questioning the accuracy and reliability of knowledge accessed on virtual platforms
	SB.6.4.4. Arguing for need to buy products with copyright and patent rights in legal ways
Active citizenship	SB.4.5.3. Displaying behaviours of conscious consumer as individuals who have responsibility
	SB.4.6.1. Becoming aware of their rights as children
	SB.6.6.5. Declaring as the active citizens of the Republic of Turkey that their rights and liabilities are under constitutional guarantee
Ecological citizenship	SB.4.5.5. Using the resources around them without wasting them
	SB.5.3.4. Questioning the causes of disasters and environmental problems in the neighbourhood
	SB.6.5.2. Analysing the effects of consuming resources unconsciously on the life of living creatures
Global citizenship	SB.4.7.4. having respect for different cultures
	SB.5.7.3. Describing the importance of tourism in international relations
	SB.6.7.4. Questioning the effects of popular culture on our culture

*SB=code of the course, 4. =Grade level, 4. = Number of the learning domain, 5. =Number of the objective

It is difficult to say that progress has been made towards typology of good and conscious citizenship in the modern sense moving out of traditional mentality of citizenship even though several objectives related to raising good citizens are available in the curriculum for social studies course. Such factors as tax evasion, destroying historical buildings, harming nature, disturbing ecological balance, ignoring animal rights, increase in violence against women, widespread of child abuse, failure to exercise fundamental rights and freedoms actively, looking for personal rights in wrong ways and people's refusal to show respect of each other in social and personal living quarters strengthen this idea.

Several studies aiming to identify the qualities of good citizens are available in the literature. The qualities described in the studies can be summarized as being individuals who argue for equality of opportunities and freedom, who vote, who act as a part of political life by giving support to protests and campaigns (Westheimer & Kahne, 2004), who know of the duties and responsibilities expected of them by the state and the nation and who perform them (Barr, Barth & Shermis, 1978), who trust themselves and the society in which they live, who work not only for themselves but also for the society and for next generations, who search for solutions to the problems in their country (Hocaoğlu, 2001), who help others, who participate actively in social life, who respect others, who approach events/people with tolerance and with common sense, who set up relationships between social and personal needs, who obey the rules in the culture they live (Alazzi, 2009), who can make rational decisions, who have strong communication skills, who are virtuous and moral (Prior, 1999), who are sensitive to environmental problems (Alazzi, 2012; Yeşilbursa, 2015), who pay their taxes, who perform their military service and who are patriotic (Tonga and Keleş, 2014). In other words, good citizens are the individuals who are aware of their responsibilities to their family, the society and the state and who fulfil the responsibilities, who have critical and logical thinking skills, who can make wise decisions, who have developed empathy and

communication skills, who work for the public good, who are on the side of truthfulness and honesty, who can become aware of international problems and who make efforts to solve them.

It is essential to raise good people in order to create a democratic society and to protect it and in order for individuals to be good citizens who perform their duties (Turan & Ulusoy, 2016). In other words, raising good humans underlies raising good citizens because individuals- who are regarded as citizens- are primarily humans. Therefore, the primary goal is to raise good humans. Yücel (2019) and Foerster (1995) also calls attention to the fact that the pre-requisite for raising good citizens is to raise good humans. Thus, good citizens can attain their goals only with good humans.

The Purpose and Significance of the Study

The number of empirical studies directed to identifying the qualities of good citizens is quite great because citizenship is described on the basis of good citizenship (Doğanay & Sarı, 2009). While some of the studies focus on primary school students' (Alabaş, 2010), secondary school students' (Kızılay, 2015; Tonga & Keleş, 2014), prospective teachers' (Dere, 2019; Yeşilbursa, 2015), teachers' (Tonga & Keleş, 2014) and parents' (Dere, Kızılay & Alkaya, 2017; Ersoy, 2012) views on good citizenship; some others choose to analyse prospective teachers' perceptions' of good citizenship (Altıntaş, 2016), primary school students' and teachers' perceptions of global citizenship (Balbağ, 2016) and prospective teachers' perceptions of ecological citizenship (Karatekin, Salman & Uysal, 2019). A review of literature shows that the question of how the concepts of good humans and good citizens are perceived together remains unanswered. The situation was the source of motivation for this study and thus it set out with the purpose of suggesting 8th graders' perceptions of the concepts of good humans and good citizens. The reason for including only the 8th graders in the study was the assumption that they had learnt fully the objectives of citizenship education included as an intermediary discipline in life studies and social studies course by the time they reached this grade level. Besides, it is necessary to know the meanings that students assign to the concept of good citizen to be able to attain the goal of raising good citizens. In this sense, it is thought that how students perceive raising "good humans and good citizens"- an output of citizenship education which is important for social studies course- will contribute to the literature. English curriculum?"

Method

Research Model

This is a descriptive study and it uses the design of case study- one of the qualitative study techniques. Case study is used when the boundaries between the phenomenon and the context are not clear- that is to say, when no discriminations are made between the two- so as to analyse the phenomenon in greater detail (Yin, 2014). In this way, several elements influencing the phenomenon in the case analysed and the interactions between the elements are put forward (Merriam, 1998). Researchers' mainly aim to describe a certain case or cases to be considered and they distinguish themes about them in a case study (Christensen, Johnson & Turner, 2011). The case considered in this study is students' perceptions of good humans and good citizens. The study can be said to conform to the design of case study since it aims to describe the meanings students assign to the concepts of good humans and good citizens.

Study Group

The study was conducted with the participation of 114 students who were the 8th graders in two secondary schools in two different districts of Diyarbakır in 2019-2020 academic year. The names of the participants were not used by observing the ethical principles, instead, the participants were coded as P1 ...P114- in which P stood for participant. The first 46 students (36 female and 10 male) in the study group attended secondary school one whereas the remaining 68 students (40 female and 28 male) attended secondary school two. Students were not asked to give demographic information because this study aimed only to obtain students' views on good humans and good citizens.

Data Collection and Analysis

The research data were collected through a survey form of two open-ended questions prepared to determine secondary school students' views on the concepts of good humans and good citizens. Open-ended questions in survey forms can be in the types of listing, commenting, or fill in the blanks. The items used in this study are in the type of commenting and item one was formulated as "who is a good human? What characteristic does he/she have?" and item two as "who is a good citizen? What characteristics does he/she have?" The students were informed of the purpose and the method of the study and of the fact that participation was on the basis of volunteering. Explanations were also made to the participants on administering the form of data collection, and the participants' questions were answered. The form administering lasted for 40-45 minutes. The students' teachers also helped the researcher during the application. After data collection, the stage of analysis started.

Descriptive analysis technique was employed in analysing the research data. The data collected are transformed into numerical data through coding in descriptive analysis and thus, the analyses are done. Descriptive analysis consists of four stages- namely, forming the framework for analysis, processing the data according to the thematic framework, describing the findings and interpreting the findings (Altunışık, Coşkun, Yıldırım & Bayraktaroğlu, 2010). The study conducted by Kızılay (2015) was used in forming the framework for descriptive analysis in this study, and the themes of "value" and "behaviour" were distinguished. The research data were analysed according to the two themes. Experts decided on whether students' views were value or behaviour according to the statements made by the students.

Validity and Reliability

The strategies suggested by Lincoln and Guba (1985) for qualitative studies were used in this study. The strategies suggested were persuasiveness, variation, expert analysis, transferability, consistency and external supervision. A relevant conceptual framework was formed and themes were distinguished through literature review while doing the content analysis to increase the persuasiveness (internal validity) of the study. The themes distinguished were "values" and "behaviours". The participants' views were categorised according to these two themes in doing the analyses. One of the important strategies used to increase the persuasiveness of the results is variation. Although the concept of variation is associated mostly with data collection methods, it also has different dimensions such as analysis variation. Confirming the data collected from participants with other individuals who can provide similar data can be an example for sample variation (Yıldırım & Şimşek, 2011). This study also collected data from two different schools and tried to have sample variation. Expert opinion was consulted and points of agreement were found between the researchers at the stages of data collection, doing the analyses and reaching conclusions, and thus efforts were made to raise the rate of "acceptance" of the study by others (Yıldırım & Şimşek, 2011).

The procedures done in the research process to increase external validity (transferability) were described in detail; in other words, research model, the study group, data collection tool and data analysis were described in detail and the whole text was written in plain language. All the findings were given directly without commenting on them to increase internal reliability (consistency). Besides, the researcher and an expert experienced in qualitative research made coding separately, and then the consistency between the codes was calculated by comparing the codes. Agreement between the researchers was found as .96 by calculating it in Miles and Huberman's (1994) formula. In cases of different coding, the codes made by the researchers were revised and decision was made jointly on what the new code would be (Silverman, 2005). After that, the codes in their final shape were tabulated and direct quotations were made from the students' statements. According to Cresswell (2016), the data should be open to external supervision for the confirmation of research. All the data were put to computer to be able to keep all the process open to external supervision and then they were saved in files. The fact that the data were analysed and reported on the computer facilitated to save and confirm the data. Having done the transactions to achieve validity and reliability, the findings were described and interpreted.

Findings

The research data are described in two headings called students' views on good humans and students' views on good citizens.

1. Students' Views on Good Humans

The findings obtained by dividing students' views on good humans into categories of values and behaviours are described below separately. First, the participants' views on good humans in the category of values are shown in Table 2.

Table 2.
The Findings for the Sub-Factor of Values of the Item "Who is A Good Human? What Qualities does He/She Have?"

Factor	Sub-factors	Participant codes	f
Values	Benevolence	P1-P2- P4-P8-P9-P10-P11-P15-P16-P19-P22-P23-P24-P25-P28-P30-P31-P31-P36-P37-P38-P39-P40-P45-P47-P51-P52-P55-P57-P58-P60-P61-P62-P63-P64-P65-P67-P68-P70-P71-P72-P73-P74-P77-P78-P79-P80-P82-P83-P84-P85-P86-P87-P88-P89-P91-P96-P97-P100-P101-P102-P104-P105-P107-P109-P111-P113	67
	Honesty	P1-P3-P6-P8-P12-P17-P18-P21-P22-P23-P27-P31-P35-P39-P41-P43-P44-P45-P47-P49-P50-P53-P56-P60-P64-P65-P68-P71-P73-P77-P82-P85-P86-P87-P88-P92-P93-P97-P100-P104-P106-P109-P110-P114	44
	Considering others' good/right/ not being selfish	P2-P5-P13-P21-P22-P29-P33-P43-P47-P48-P54-P55-P56-P64-P68-P75-P78-P85-P87-P88-P89-P91-P102-P104-P105-P107-P109	27
	Tolerance	P4-P20-P23-P31-P32-P37-P48-P51-P52-P58-P61-P68-P71-P73-P79-P85-P87-P89-P93	19
	Being moral	P1-P6-P11-P13-P15-P20-P22-P61-P66-P78-P80-P86-P92-P97	14
	Generosity	P7-P8-P9-P37-P47-P50-P51-P56-P68-P70-P71-P76-P85	13
	Mercy	P10-P11-P12-P13-P15-P28-P31-P44-P76-P77-P114	11
	Not breaking one's heart	P4-P49-P58-P64-P76-P85-P88-P90-P94-P98	10
	Being against violence	P55-P85-P88-P90-P96-P98-P102-P108-P114	9
	Being dependable	P17-P21-P25-P39-P52-P53-P87-P100	8
	Being fair	P44-P52-P53-P60-P65-P71-P85	7
	Not being arrogant	P2-P12-P23-P47-P61-P104	6
	Having self-respect	P4-P13-P53-P69-P113	5
	Patience	P44-P58-P76	3
Conscience	P12-P114	2	
Not having grudge against others	P3-P5	2	

As is clear from Table 2, the participants mentioned benevolence, honesty, considering others' good/rights/not being selfish, tolerance, being moral, generosity, mercy and not breaking others' heart the most frequently as the qualities of a good human in the factor of values. They were followed by being against violence, being dependable, being fair, not being arrogant, having self-respect, patience, conscience and not having grudge against others. It is evident from the Table that most of the students describe good humans as benevolent, honest, unselfish, tolerant, moral, generous, merciful and as people

who never break others' heart. Considering the goals of national education and of the social studies course, it can be said that the goals are reflected into students' perceptions of good humans. The statement "a good human is a person who helps others... he/she is the person who gives food to street animals especially and who adopts them and who builds homes for them to protect them from cold weather" made by P62 suggests that good humans should be benevolent and that they should help street animals in particular. Participant P12, in the statement "good humans have conscience, mercy, they do not consider themselves superior, they have good nature", meant that good humans should have such values as honesty, conscience, mercy and that they should not be arrogant. Student P4, on the other hand, made the statement "..... is a person who is merciful and patient. He/she is dependable, determined and truthful" and thus attracted attention to individual values mostly. P69 stressed that good humans should have the value of self-respect in the statement "in my opinion, a good person is a person who has self-confidence, who is at peace with himself and who is self-sufficient. Another participant, P114, described good humans as "...the people who treat others respectfully, who never do bad things and who have anger control....", and thus attracted attention to the need for good humans to avoid violence.

Table 3.
The Findings for the Sub-Factor of Behaviours of the Item "Who is A Good Human? What Qualities does He/She Have?"

Factor	Sub-factors	Participant codes	f
Behaviours	Treating others respectfully and showing love	P1-P3-P4-P5-P7-P8-P15-P17-P18-P20-P22-P23-P27-P28-P29-P30-P33-P34-P35-P36-P37-P38-P41-P42-P43-P44-P45-P46-P47-P48-P50-P53-P56-P57-P59-P61-P64-P65-P72-P73-P75-P76-P78-P80-P86-P88-P90-P92-P94-P97-P98-P99-P103-P104-P105-P106-P108-P109-P112	59
	Being respectful to such species of living creatures as animals and plants; protecting the environment	P2-P6-P7-P9-P13-P17-P26-P29-P30-P31-P32-P35-P36-P38-P40-P42-P43-P46-P50-P59-P60-P62-P71-P73-P77-P78-P80-P85-P86-P89-P94-P95-P103-P111	34
	Spreading positive energy	P4-P6-P7-P18-P19-P22-P25-P28-P30-P36-P37-P41-P44-P47-P48-P54-P56-P57-KP60-P63-P83-P89-P97-P107-P114	25
	Being polite and speaking nicely	P2-P11-P13-P15-P16-P18-P19-P21-P22-P44-P50-P56-P76-P86-P88-P93-P96-P102-P106-P114	20
	Performing religious duties	P3-P8-P9-P11-P13-P14-P20-P29-P54-P97-P111	11
	Being harmonious with the family, fulfilling the responsibilities in the family	P2-P4-P13-P37-P41-P51-P65-P77-P86-P94-P100	11
	Working for the benefits of one's country, protecting one's country	P10-P35-P38-P41-P57-P81-P83-P92-P103-P112	10
	Setting a model as a person	P17-P23-P27-P48-P50-P52-P54-P72-P85-P93	10
	Empathising	P6-P36-P45-P61-P71-P73-P84-P108-P114	9
	Obedying the rules of the society	P7-P10-P11-P31-P86-P108-P110-P112	8
Being studious/clever	P22-P48-P76-P77-P79-P85-P107	7	

Taking on responsibilities	P18–P29–P53–P60–P86–P87–P93	7
Being able to think multidirectional	P22–P30–P47–P70–P76–P78–P79	7
Not making discriminations	P16–P58–P70–P72–P74–P112	6
Performing duly one’s work	P17–P29–P55–P100–P110	5
Making use of the time well	P40–P48–P59–P84	4
Speaking as much as necessary	P4–P50–P72	3
Paying attention to the use of punctuation marks	P10	1

2. Students’ Views on Good Citizens

The findings obtained by dividing students’ views on good citizens into categories of values and behaviours are described below separately. Table 4 below shows the findings for students’ views on good citizens in the factor of values.

Table 4.
The Findings for the Sub-Factor of Values of the Item “Who is A Good Human? What Qualities does He/She Have?”

Factor	Sub-factors	Participant codes	f
Values	Benevolence	P1–P2–P4–P6–P14–P18–P19–P21–P22–P23–P24–P38–P45–P47–P52–P55–P61–P63–P64–P67–P73–P74–P75–P78–P79–P83–P87–P90–P91–P94–P97–P99–P101–P108–P113	35
	Tolerance	P1–P7–P21–P43–P47–P48–P93–P97–P102–P107	10
	Being dependable	P24–P53–P67–P71–P77–P93–P97–P104	8
	Being fair	P37–P104–P112	3

According to the Table, benevolence, tolerance, being dependable and being fair are the values that the participants attributed to good citizens. Thus, participant P18 pointed to benevolence in the statement “... the person who is good to everybody, who is helpful to everybody...”, P48 pointed to tolerance in the statement “a good citizen Is a brother to the citizens in his country. He is tolerant to them...”, P67 stresses the need to be honest and dependable in the statement “a good citizen should also be a good individual. We should be good and honest primarily to ourselves. P104, on the other hand, attracted attention to the need to be fait in the statement “he is the person who knows what he should know as a citizen and he is fair and honest.”

Table 5.
The Findings for the Sub-Factor of Behaviours of the Item “Who is A Good Human? What Qualities does He/She Have?”

Factor	Sub-factors	Participant codes	f
Behaviours	Protecting the country	P2–P7–P8–P9–P13–P15–P16–P20–P29–P35–P36–P40–P42–P44–P45–P46–P48–P49–P50–P51–P52–P54–P56–P57–P59–	40

	P60–P62–P63–P70–P73–P76–P78–P84–P89–P91–P100– P107–P111–P112–P114	
Being sensitive to- protecting the nature	P5–P6–P7–P12–P17–P18–P19–P20–P22–P25–P29–P32–P35– P37–P41–P43–P44–P45–P48–P52–P58–P59–P60–P64–P70– P73–P78–P86–P87–P88–P89–P90–P94–P95–P96–P97–P98– P101–P105	39
Obeying the social rules	P2–P3–P4–P11–P26–P27–P28–P33–P34–P38–P43–P53–P58– P60–P62–P65–P66–P68–P80–P86–P87–P96–P101–P102– P102–P104–P105–P106–P109–P114	30
Respecting the society	P1–P5–P7–P9–P14–P21–P23–P24–P30–P33–P37–P43–P44– P50–P52–P53–P60–P61– P65–P68–P70–P78–P84–P95–P99	25
Treating people well/not disturbing them/not applying violence to them	P3–P5–P11–P25–P43–P50–P62–P68–P69–P86–P87–P89–P97	13
Taking others’ interests into consideration	P6–P35–P40–P54–P55–P65–P66–P79–P81–P101–P107–P114	12
Setting a model as a person	P3–P12–P30–P34–P36–P48–P66–P101–P103–P109	10
Being positive	P39–P41–P61–P74–P95–P97–P107–P108	8
Finding solutions to problems	P4–P12–P85–P105–P109–P110	6
Speaking prudently	P9–P23–P47–P77–P87	5
Knowing of one’s rights/protecting them	P17–P37–P65–P104–P108	5
Saving	P87–P88–P93–P94–P97	5
Paying taxes	P2–P52–P91–P112–P114	5
Not making discriminations	P4–P24–P70–P73	4
Being like Ataturk	P3–P8–P36–P82	4
Respecting cultural values	P18–P84–P93–P111	4
Performing one’s work duly	P18–P23–P102	3
Thinking of the whole world	P56–P62–P64	3
Obeying the traffic rules	P2–P58–P96	3
Being libertarian	P11–P47–P55	3
Achieving success at courses	P11–P36	2
Not using illegal electricity	P112	1
Doing the military service	P111	1
Performing religious duties	P4	1
Manufacturing and contributing to the economy of the country	P49	1

It is clear from Table 5 that the students in the study group listed the behaviours of protecting the country, being sensitive to the environment, obeying social rules, respecting the society, treating people well/not disturbing them/not applying violence to them, taking others’ interests into consideration and setting a model as a person as the behaviours expected of good citizens. The statements “... the person

who is good to his country and his nation is the one who can sacrifice his life. The example for a good citizen is Ataturk” made by student P8, “those who protect their country, their nation and their flag are called good citizens. They are the people who sacrifice their life for their country” made by P16 and “a good citizen is the person who thinks of the whole world, and mainly his country. He can do anything for his country. Just like in the years of independence war and on July 15” made by P56 can be given as examples for the most frequently emphasised behaviour- protecting the country. Apart from that, the statement “... helping animals such as cats and dogs is also a civic duty” made by P12, the statement “the person who does not pollute the environment, the person who loves animals and who does not torment them” made by P18 and the statement “a good citizen is the person who is sensitive to the environment because people who approach the environment with love in this life are called good people. Such citizens..... are the people who... keep the environment clean” made by P37 and the statement “a good citizen should keep the environment clean..., he should plant trees, he should love animals and he should not go to the circus because animals are tormented there” indicated that the students mentioned environmental protection and protecting the animals in the environment as the behaviours of good citizenship. The third most frequently mentioned behaviour of good citizenship was obeying the social rules. An example for it is the statement made by P103 as “we should check if somebody obeys the rules or not and accordingly we should correct his behaviour by talking to him. If, for example, a person throws litter on the street, we should warn him...” Here, obeying the rules in the society is explained through the behaviour of not throwing litter on the street. Participant P33 said, “a good citizen should respect the environment and be harmonious with what is in the environment. He should show that he is a good citizen. A good citizen should also be harmonious with his family”, and thus attracted attention to the need for good citizens to have the behaviour of respecting the society and the people in the society. The views stated by P43 as “a good citizen is the one who listens to others, who respects and loves others... who does not harm the environment and who obeys the rules” and by P87 as “... he should not gossip about others... he should not bully...” are the examples for behaviours of treating people well/ not disturbing them/not applying violence to them- which good citizens should have. Thus, it can be said that a good citizen is the person who does not harm others and who treats others well. The statements “a good citizen thinks of not only himself but also others” made by P6 and “a good citizen is like my elder brother. He does not think of himself only. He doesn’t think of himself when he is in a community” made by P68 emphasise that good citizens should also take others’ interests into consideration. The statement “a good citizen is the person who is good to the state, to himself and to humanity. We can give Mustafa Kemal Ataturk and Aziz Sancar as examples” made by P36 indicated that good citizens should display behaviours which could set a model in the society.

Behaviours of being positive, finding solutions to problems, speaking prudently, knowing of/protecting one’s rights, saving, paying taxes, not making discriminations, being like Ataturk, respecting the cultural values, performing one’s work duly, thinking of the whole world, obeying the traffic rules, being libertarian, achieving success at courses, not using illegal electricity, doing the military service, performing religious duties and manufacturing and contributing to the economy of the country were also the behaviours which were associated with good citizenship- despite less frequently. The view stated by P2 as “... people who obey the traffic rules, who pay their taxes on time, who help disabled people in crossing the road, and briefly people who fulfil their civic duties duly are called good citizens” summarises the behaviours that good citizens should have. The statements “a good citizen obeys the rules wherever he goes, he deals with the problem if there is a fight or a disabled person has problems with others instead of video recording the problems with his mobile phone. He should help someone he does not know while crossing the road. People who make no discrimination in terms age, gender or other types and who give alms and who believe in God are called good citizens. A person who goes on pilgrimage and who performs any type of civic duty is a good citizen” made by P4, if a person wants to be a good citizen..... he does not break the rules, he should wait patiently even if the traffic is crowded” made by P58 and “to be able to be a good citizen.... One should drive very carefully in traffic because even a small mistake can cause a lot of people to die. For this reason, a person should be careful in the society” made by P96 suggest the behaviours that good citizens should have. Other examples for the statements about the behaviours of good citizenship were as in the following: “a good citizen... the one who respects other cultures...” (P18)-

which stressed the need for respecting other cultures, “people who fulfil their civic duties are called good citizens. For example, reporting the criminals, converting bad people into good people” (P12), “a good citizen is the person who fulfils all his duties in the society” (P28), “he is the person who protects his country and who protects his rights” (P40), “... it means manufacturing the best goods for his country and developing the economy” (P49), “ the person who can express his ideas freely in this country is a good citizen” (P55), “a good citizen does not look down on anybody in the society, he considers everybody equal. He empathizes with others. A good citizen does everything according to the rules” (P102), “a good citizen uses his rights and fulfils his responsibilities. He is the person who knows as much as he needs to know as a citizen, who is fair and honest. Good citizens are the ones who obey the rules” (P104), “he is the one who is faithful to his country and who has done his military service...” (P111) and “someone who protects the independence of his country, who does not let others cheat him of his rights, who pays his taxes, who does not use illegal electricity and who can die for his country and for his flag when necessary.

Another finding remarkable in this paper was that most of the participants believed that good humans and good citizens were similar- that is to say, being a good human was a pre-requisite for being a good citizen. Some of the examples for the statements reflective of this finding are as in the following:

“Being a good citizen also means being a good human. The characteristics that a good human should have are also the characteristics that a good citizen should have.” (P31)

“In my opinion, there are not many differences between a good citizen and a good human; but a good citizen should be good not only to himself but also to the society. The characteristics are being good to the society, behaving harmoniously with the environment, not thinking of ourselves individually.” (P66)

“Someone who we call a good citizen should also be a good person. We should first be good and honest to ourselves. Then we should be good citizens...” (P67)

“A good citizen should be a good human... A good citizen is the person who performs his civic duties in his country, in the society, etc. well...” (P68)

“Good citizenship means being a good person. Considering one’s own society, citizenship, means living together and living in peace...” (P84)

“... The characteristics of a good citizen are honesty, respect, love and tolerance for other citizens- just like the characteristics of a good human.” (P93)

The final finding obtained in this study was that the students mostly referred to such values as benevolence, honesty, demanding others’ goodness/considering their rights/not being selfish, tolerance, moral, generosity and mercy- that is to say, individual positive characteristics for good humans whereas they mentioned only the values of benevolence, tolerance, being dependable and being fair for good citizens. Besides, on examining the behaviours they had listed for good humans and good citizens, it was found that the students emphasized the behaviours of treating others with respect and showing them love ,respecting the species of living creatures such as animals and plants, treating them well and protecting the environment the most frequently but that they listed such behaviours as being sensitive to the environment- protecting the environment, obeying the social rules and respecting the society at the top for good citizens. Even though similarities were found in this respect, there was a difference in that the behaviour of protecting the country-which was emphasized less frequently for good humans-was the behaviour which was emphasized the most frequently for good citizens.

Discussion & Recommendations

The students in this research mentioned most frequently the values of benevolence, honesty, considering others’ goodness/rights/ not being selfish, tolerance, being moral, generosity, mercy and not breaking others’ heart and the behaviours of treating others with respect and showing them love, respecting the life of such living creatures as animals and plants, treating them well, protecting the environment and spreading positive energy. In a similar vein, W. Foerster (1995) also attracted attention to the values of being unselfish, not thinking of only one’s own desires and interests and knowing the

contributions of others' sacrifice and loyalty to a person's life in relation to good humans. Kızılay (2015) also highlighted the most frequently the values of respect, love, benevolence honesty, fairness and tolerance in relation to good humans. It becomes apparent-when the values that the social studies curriculum aims to inculcate and the goals of social studies course are compared- that these values-which were prioritised in the research- overlap. It can be said that the curriculum has also a share in mentioning the above-mentioned values as the characteristics that good humans should have. Students' learning through observations and experiences in their family, among their peers, on the media and in social life underlie their frequent emphasis on those values for good humans; because according to Doğan (1994), children are not born as equipped with social values, beliefs and attitudes. They learn those values later. In other words, their socio-cultural environment shapes their perceptions of good humans.

Benevolence, tolerance, being dependable and fair were listed as the values that good citizens should have- as in the case of good humans. While this finding was in parallel to the ones obtained in the literature in certain respects, it was different in other respects. O'Brien and Smith (2011) suggest that helping others, respecting other people and being honest are the values that are most frequently emphasised. The conclusions reached by Kızılay (2015) are parallel to the ones reached in this study in this respect. However, the fact that the participants in Kızılay (2015) described good citizens mostly with values but that the participants in this current study described good citizens mostly with behaviours marks the point of difference between the two studies. Kesik and Akbulut-Taş (2020) claim that students' mentioning the values for good citizens which were the same as the ones for good humans may stem from the fact that they were implicitly made to internalise the qualities of good people (honesty, truthfulness, tolerance, benevolence) in their social environment and in school as the qualities of good citizens.

As to the behaviours that good citizens should have, the participants mentioned such duty and responsibility-oriented behaviours as protecting the country, being sensitive to the environment-protecting it, obeying the social rules, respecting the society, not disturbing others/not applying violence to them, taking others' interests into consideration, fulfilling one's own duties, knowing of one's own rights/protecting them, saving, paying taxes, not making discriminations, respecting the cultural values, performing one's duties duly, obeying the traffic rules, not using illegal electricity, doing the military service and contributing to the economy of the country by manufacturing. A close examination of the behaviours mentioned demonstrates that students consider citizenship on the basis of duties and responsibilities rather than on the basis of rights. Therefore, it can be stated that the participants' description of good citizens are consistent with the typology of responsible and participatory citizens suggested by Westheimer and Kahne (2004). Alabaş (2010) demonstrated that the students included in the study mostly stressed duties and responsibilities but that they did not state any views on rights. Kesik and Akbulut Taş (2020), in a study which analysed students' cognitive structures reflective of their latent knowledge about the concept of citizen, also concluded that duty and responsibility-oriented participatory citizenship was emphasised more frequently by the students. Kesik and Akbulut Taş (2020) stated that the result might have stemmed from the fact that the duties and responsibilities of students and individuals were emphasised more frequently than their rights in citizenship education they had received. Besides, the researchers also said stated that the students might not have been aware that the state also had duties and responsibilities to citizens since the students were very young. Kadioğlu (2012) stresses that citizenship is based on duties rather than rights and that the liberal-individual aspect is lacking. Yet, it is important to know of and preserve the individual rights and freedoms beside social values and rights to be a good citizen. On the other hand, the fact that protecting the country is prioritised by the participants in this study as in all other studies can be interpreted as that the concept of citizenship is perceived on national dimension by participants. The participants' frequent emphasis on the need for protecting the environment, respecting the living creatures' right to live and taking care of them also indicates that they have environmental responsibilities- that is to say, they can be ecological citizens.

It was another finding in this study that the students also frequently attracted attention to the behaviours of treating people well/not disturbing them/not applying violence to them, taking others' interests into consideration, fulfilling one's duties, setting a model as a person, obeying the traffic rules,

being libertarian, manufacturing and contributing to the economy of the country, achieving success at courses, not using illegal electricity, being positive, finding solutions to problems, speaking prudently, knowing of/protecting one's rights and saving. Seen from this perspective, it can be said that students have the qualities of active citizens. In addition to that - considering the fact that they also mentioned the behaviours of not making discriminations, respecting the cultural values, thinking of not only oneself but also the whole world- the interpretation could be that students are not away from the mentality of global citizenship. However, not any students stated views on digital citizenship which have counterparts in the objectives available in the social studies curriculum and in the goals of the curriculum.

It was found in this study that several students attracted attention to the need for being a good human to be a good citizen. Kesik and Akbulut Taş (2020), in a study analysing students' cognitive structures reflective of their latent knowledge about the concept of citizen, suggested that students described citizens mostly as "good people". Alabaş (2010) found that the fourth graders' perceptions of good citizens reflected the characteristics of good humans and pointed out that students could acquire the mentality through the values included in the social studies course book. Students' perceptions of good humans and good citizens in similar ways can be interpreted as an outcome of the mentality of good humans-good citizens kept from the past to the present. Kadioğlu (2012) argues that the ties set up between good humans and good citizens in modern societies are integrated into national identity and thus, close ties are set up between being a good human and respecting national interests and values. Thus, it can be said that the mentality of good humans-good citizens is still valid in Turkey. The statements reflecting the ties between "good citizens" and "good humans" in this study can be thought as the reflections of the impacts of messages given in the family, in social life and in education on the students.

The results of this study described above should be considered within the framework of the restrictions of the study. The restrictions of the study and the recommendations for further research can be listed as in the following: This study was conducted with the participation of the 8th graders. It can be recommended that the study should be repeated with the inclusion of students at different grade levels. The role of students' informal learning experiences which shape their perceptions of good humans and good citizens can also be analysed. This study obtained only secondary school students' views. Considering the effects of families, peer groups and teachers on students' perceptions of good humans and good citizens, the views held by those groups could also be obtained.

All rules included in the "Directive for Scientific Research and Publication Ethics in Higher Education Institutions" have been adhered to, and none of the "Actions Contrary to Scientific Research and Publication Ethics" included in the second section of the Directive have been implemented.

Türkçe Sürümü

Giriş

Vatandaşlık kavramı ilk olarak eski Romada bir topluluğun üyesi olma durumunu ifade etmek amacıyla kullanılmış ve o tarihten bu yana birey-devlet arasındaki ilişkinin tanımlanması çerçevesinde çeşitli anlamlar kazanmıştır. Fransız İhtilali ile gelen milliyetçilik akımı ve ulus devletlerin oluşması sürecinde vatandaşlık kavramı daha önemli hale gelmiş ve modern devletlerin oluşması sürecinde küreselleşmenin de etkisiyle vatandaşlık, birey-devlet arasındaki kimliksel bağın ötesinde eşitlik, özgürlük gibi haklar düzleminde tartışılmaya başlanmıştır. Yani modern dünyada vatandaşlığa; hak, sorumluluk ve görev temelinde yeni boyutlar kazandırılmıştır. Özellikle siyaset felsefesi, sosyoloji, psikoloji ve hukuk başta olmak üzere birçok farklı disiplinde tartışılmasıyla vatandaşlık birçok boyutu içeren şemsiye bir yapıya dönüşmüştür.

Tarihsel süreç içerisinde vatandaşlığın önce hukuki ve siyasi boyutları şekillenmiştir. Vatandaşlığın hukuki boyutu, bireyin içinde bulunduğu topluluğa katılımı ve bu üyelik sayesinde kazanmış olduğu hak ve görevlere dayanarak özel ve kamusal alanda eylemde bulunma hakkını ifade etmektedir (Sarıbay, 1991). Vatandaşlık, siyasi boyutuyla ise her türlü ayrıcalığı ve sorumluluğu birlikte barındıran bir üyektir (Walzer, 1995). Bu üyelik, bireye bir yandan çeşitli haklar kazandırmakta bir yandan da çeşitli görevler yüklemekte ve bunun sonucunda bireyleri yasal bir statüyle kuşatmaktadır (Üstel, 1999). Vatandaşlığın; ulusal kimlik veya milliyet olarak tanımlanan vatandaşlık, kâğıt üstünde vatandaşlık, haklar temelinde vatandaşlık, görev ve sorumluluklar temelinde vatandaşlık (Kadioğlu, 2012) şeklinde gruplandırılması, kavramın hukuki ve siyasi boyutlarıyla ele alındığını göstermektedir.

Vatandaşlığın hukuki ve siyasi boyutlarının ötesinde görece daha yakın zamanda şekillenen boyutları da bulunmaktadır ki bunları ekolojik, küresel, dijital ve etkin vatandaşlık olarak sıralamak mümkündür. Ekolojik vatandaşlık, ekosistemde bulunan tüm canlılara karşı hak ve sorumluluklarını bilme ve adaletle yaklaşma, çevre sorunlarına yönelik katılımcı davranış özellikleri gösterme, sürdürülebilir bir hayat için ayak izlerini kontrol edebilme özelliğine sahip olmayı yansıtmaktadır (Karatekin ve Uysal, 2018). Küresel vatandaşlık boyutu; tüm uluslar için sosyo-ekonomik adaletin sağlanmasını, toplumdaki bütün katmanlarca uzlaşılı yoluyla karar alınmasını, farklı cinsiyete, etnik kimliğe, ulusa ve dine mensup kişilerle uyum içinde yaşanmasını ve ortak fayda için özverili olmayı içermektedir (Balbağ, 2016). Dijital vatandaşlık; elektronik ortamdaki bilgileri seçip ayırarak siber alanda etkin bir biçimde katılım gösterme, edindiği bilgileri toplumsal ilerleme ile kişisel gelişimi için kullanma ve siber zorbalıktan kaçınma olarak kavramsallaştırılabilir (Farmer, 2010). Etkin vatandaşlık ise sivil toplumda ve/veya politik yaşamda, şiddete başvurmadan karşılıklı saygı, demokrasi ve insan haklarına uygun biçimde hareket etme olarak nitelendirilmektedir (Hoskins, 2006). Söz konusu vatandaşlık boyutlarına sahip bireylerin yetiştirilmesi günümüzde bütün toplumların ortak hedefi haline gelmiştir. Çünkü vatandaşlık kavramında yaşanan genişleme toplumların yetiştirmek istediği vatandaş tipolojisinde de bir dönüşüme neden olmuştur. Önceleri devlete karşı olan görevlerini (oy verme, vatani koruma, askere gitme, vergi verme gibi) yerine getirmekle sınırlandırılan geleneksel vatandaşlık anlayışının ötesinde günümüz toplumlarının amacı küreselleşen dünyanın gereklerine uygun olarak iyi, sorumlu ve aktif bireyler yetiştirmektir. Yeni nesile toplumun mevcut kültürünün aktarılması, bireylerin iyi vatandaşlar olarak yetiştirilmesi hemen hemen tüm ülkelerin en başat hedeflerinden biridir (Safran, 2008). Bir diğer ifadeyle bütün toplumlar içeriği ve öğretim şekli birbirinden farklılık gösterse de çocukları vatandaşlığa hazırlamayı gaye edinmişlerdir. Bu hedeflere ulaşmada en etkili araç eğitim olmaktadır. Bu noktada vatandaşlık eğitimi karşımıza çıkmaktadır.

Vatandaşlık Eğitimi

Küreselleşme ile birlikte devletler ve bireyler; kültür ve din çatışması, hızlı değişimlere uyum sağlama, küresel ekonomi içinde ulusal bağımsızlığı koruma, bir yandan yereli muhafaza ederken diğer yandan küreselleşmenin getirdiklerine ayak uydurma paradoksu gibi bir dizi sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bu

sorunların üstesinden gelebilecek; farkındalığı yüksek, farklılıklara saygılı, küresel düzeyde katılım becerisine sahip, eşit ve barışçıl bir dünya yaratmak için sorumluluk alabilecek bireylerin yetişmesi vatandaşlık eğitimini gündeme getirmiştir.

Vatandaşlık eğitimi, adil, barışçı, eşitlikçi ve demokratik toplumların oluşturulması amacıyla temel ortak değerlerin aktarımını ve toplumu bu ortak değerler etrafında örgütlemeyi hedeflemektedir. Ulusal kimlik ve bu kimliğin eğitim yoluyla bireye kazandırılması vatandaşlık eğitiminin önemli bir boyutudur (İpek, 2011). Farklı yaşam biçimlerine sahip bireylerin birlikte yaşama becerisini kazanmaları vatandaşlık eğitiminin bir başka önemli amacıdır. Bu amaç kapsamında bireylerde, farklılıkların ayrıştırıcı unsurlar değil; birer zenginlik olarak görüldüğü bir anlayış geliştirilmesi vatandaşlık eğitiminin odak noktalarından biridir.

Vatandaşlık eğitimi neredeyse bütün ülkelerde devletin ideolojik yapısına ve toplumun kültürüne uygun olarak hazırlanmış eğitim programları aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır (Yeşil, 2002). Nitekim çeşitli ülkelerin öğretim programları incelendiğinde iyi vatandaş yetiştirmenin ortak bir hedef olarak benimsendiği görülmektedir (Duman, Karakaya ve Yavuz, 2001). Türkiye’de de vatandaşlık eğitimi tek bir ders altında, sosyal bilgiler dersi kapsamında ya da disiplinler arası yaklaşım temelinde öğretim programlarında yerini almıştır. (Şen, 2019). 1924 yılından 1970 yılına kadar çeşitli isimler altında okutulan ders, 1995 yılından 2005 yılına kadar 7. ve 8. Sınıflarda Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi adıyla zorunlu olarak verilmiştir. 2005-2010 yılları arasında Sosyal Bilgiler dersinin bir parçası olarak ara disiplin şeklinde ilkökul ve ortaokul öğretim programlarında uygulanmasına karar verilen bu ders; 2010-2011 eğitim-öğretim döneminde Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi ismiyle 8. Sınıflarda seçmeli ders olarak okutulmuş, sonraki yıl zorunlu olmuş ve 2012 yılında alınan yeni bir kararla müfredattan çıkarılmıştır (Şen, 2019). İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi adıyla 2015 yılından beri 4. sınıfta okutulmaktadır. Ayrıca vatandaşlık eğitimi; 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda "Etkin Vatandaşlık" ile "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanı içerisinde yeniden ele alınmıştır. Yani vatandaşlık eğitimine disiplinler arası bir yaklaşımla tekrar sosyal bilgiler dersi öğretim programı içerisinde yer verilmiştir (MEB, 2017). Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi’ne ara disiplin boyutuyla ders programlarında yer verilmesi, vatandaşlık eğitiminin tek bir dersle sınırlı kalmasının önüne geçmiştir. Ancak bu noktada Türkiye’de vatandaşlık eğitiminin en çok sosyal bilgiler dersi kapsamında verildiğini de unutmamak gerekir. Bu durum Sosyal Bilgiler dersinin doğrudan iyi vatandaş yetiştirmeyi amaçlamasından kaynaklanmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinin amaçları arasında öğrencilere temel vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerinin kazandırılması bulunmaktadır. Bu kapsamda öğrencilerin hak ve sorumluluklarını bilip bunları etkin bir şekilde kullanabilmesi, demokratik, laik, milli ve çağdaş değerleri yaşatma konusunda istekli olmaları ve yaşamlarını bu değerlere göre düzenlemeleri, hukukun üstünlüğüne ve eşitliğe inanmaları, kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabullenmeleri, mekânı algılama becerisine sahip olmaları, doğal çevrenin korunması ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları, bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanma, bilimsel düşünme, eleştirel düşünme ve temel iletişim becerileri ile kişisel ve toplumsal sorunların çözümünde sosyal katılım becerisine sahip olmaları, erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri, insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri, özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır (MEB, 2017). Sosyal bilgiler dersinin sıralanan amaçlara uygun gerçekleştirilmesi ile vatandaşlık eğitiminde hedeflenen noktaya ulaşılması daha da kolaylaşacaktır. Sosyal bilgiler programında tanımlanan yetkinlik alanlarından biri sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yeterliklerdir. İnsan haklarına saygılı olma, eşitliği savunma ve koruma, kamu mallarını etkili bir şekilde kullanma, bölgesel ve daha geniş toplulukları etkileyen problemleri çözüme iş birliği ve dayanışma geliştirme, toplumsal ya da yakın çevre faaliyetlerine çözümsel yenilikçi ve yapıcı yaklaşımı içeren bu yetkinlik alanı doğrudan vatandaşlık eğitimine işaret etmektedir (MEB, 2017).

Öğrencilere iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıkları kazandırmayı amaçlayan eğitim, bu yönüyle değerlerle şekillenmiş bir etkinliktir. Bu bağlamda okullardaki değer eğitiminin amaçlarından biri öğrencilerin sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik geliştirmelerini sağlamaktır. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda adalet, aile birliğine

önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri yer almaktadır. Görüldüğü üzere millî, manevî ve evrensel değerleri tanıyan, benimseyen ve bunları içselleştirerek davranışa dönüştüren bireyler yetiştirmede içeriği itibarıyla Sosyal Bilgiler dersinin katkısı son derece büyüktür. Öğretim programındaki kazanımlara bakıldığında da doğrudan vatandaşlık boyutlarını içeren kazanımların olduğu görülmektedir (MEB, 2017). Bunlara örnek olabilecek birkaç kazanım örneği tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Vatandaşlık Boyutlarına Örnek Oluşturabilecek Kazanımlar

Vatandaşlık Boyutu	Kazanım
Dijital vatandaşlık	SB.4.4.5* . Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.
	SB.5.4.1. Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular. SB.6.4.4. Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.
Etkin vatandaşlık	SB.4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler. SB.4.6.1. Çocuk olarak haklarının farkına varır.
	SB.6.6.5. Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.
Ekolojik vatandaşlık	SB.4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır. SB.5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.
	SB.6.5.2. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.
Küresel vatandaşlık	SB.4.7.4. Farklı kültürlerle saygı gösterir. SB.5.7.3. Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar.
	SB.6.7.4. Uluslararası popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkisini sorgular.

*SB=Dersin Kodu, 4. =Sınıf Düzeyi, 4.= Öğrenme Alanı Numarası, 5.=Kazanım numarası.

Her ne kadar sosyal bilgiler dersi öğretim programının temelinde iyi vatandaş yetiştirmeye yönelik birçok kazanım bulunsa da geleneksel vatandaşlık anlayışından modern anlamda iyi, bilinçli vatandaş tipolojisine doğru bir gelişme kaydedildiğini söylemenin zor olduğu düşünülmektedir. Vergi kaçakçılığı, tarihi yapıların tahribatı, doğaya verilen zararlar, ekolojik dengenin bozulması, hayvan haklarına dikkat edilmemesi, kadına şiddetin artması, çocuk istismarının yaygınlaşması, temel hak ve özgürlüklerin etkin bir şekilde kullanılamaması, bireysel hakların yanlış şekillerde aranması, toplumsal veya bireysel yaşam alanlarında insanların birbirlerine saygı göstermemesi gibi durumlar bahsi geçen düşünceleri güçlendirmektedir.

Alanyazında iyi vatandaşın niteliklerini belirlemeyi amaçlayan çok sayıda çalışma mevcuttur. Bu çalışmalarda betimlemeler; fırsat eşitliğini ve özgürlüğü savunan, oy veren, protesto ve kampanyalara destek sağlayarak politik yaşamın bir parçası olan (Westheimer & Kahne, 2004), devletin ve milletin kendisinden beklediği görev ve sorumlulukları bilen ve bu beklentileri yerine getiren (Barr, Barth & Shermis, 1978), kendisine ve içinde yaşadığı topluma güvenen, sadece kendi için değil yaşadığı toplum ile kendisinden sonraki nesiller için de çalışan, ülkesindeki sorunlara bilinçli bir şekilde çözüm arayan (Hocaoğlu, 2001), başkalarına yardım eden, toplumsal hayata aktif şekilde katılan, başkalarına saygılı olan, çatışma durumlarında olaylara/kişilere hoşgörülü ve sağduyulu yaklaşan, kişisel ve toplumsal ihtiyaçlar arasında ilişkiler kuran, içinde bulunduğu kültürün kurallarına uyan (Alazzi, 2009), mantıklı karar alabilen, güçlü iletişim yeteneğine sahip, erdemli ve ahlaklı (Prior, 1999), çevre sorunlarına karşı duyarlılık gösteren (Alazzi, 2012; Yeşilbursa, 2015) ve vergisini ödeyen, askerlik görevini yerine getiren, vatansever (Tonga ve Keleş, 2014) bireyler şeklinde özetlenebilir. Bir diğer anlatımla iyi vatandaş; ait olduğu aile, toplum ve

devlete karşı sorumluluklarının farkında olan ve bunları yerine getiren, eleştirel ve mantıksal düşünme becerisine sahip, akıllıca kararlar alabilen, empati ve iletişim becerisi gelişmiş, kamu yararı için çalışan, doğruluk ve dürüstlükten yana olan ulusal ve uluslararası ölçekteki sorunları fak edebilen ve bunlara ilişkin çözüm sunmaya çabalayan bireylerdir.

Hem demokratik bir toplumun oluşturulması ve korunması, hem de toplum içindeki tüm bireylerin ödevlerini yerine getiren iyi vatandaşlar olabilmesi için iyi insanların yetiştirilmesi şarttır (Turan ve Ulusoy, 2016). Bir diğer deyişle iyi bir vatandaş yetiştirmenin temelinde iyi insan yetiştirme yatmaktadır. Çünkü vatandaş olarak kabul edilen birey öncelikle insandır. Dolayısıyla öncelikli hedef iyi insan yetiştirmektir. Nitekim Yücel (2019) ve Foerster (1995) iyi vatandaşın iyi insan yetiştirmekten geçtiğine dikkat çekmiştir. Buna göre iyi vatandaş hedefine ancak iyi insanlarla ulaşılabilir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Vatandaşlık yapılan araştırmalarda iyi vatandaşlık kavramının merkezinde tanımlandığından (Doğanay ve Sarı, 2009) iyi vatandaşın niteliklerini belirlemeye dönük ampirik çalışmalar oldukça fazladır. Bazı çalışmalarda ilkokul (Alabaş, 2010) ile ortaokul öğrencilerinin (Kızılay, 2015; Tonga ve Keleş, 2014), öğretmen adaylarının (Dere, 2019; Yeşilbursa, 2015), öğretmenlerin (Tonga ve Keleş, 2014) ve velilerin (Dere, Kızılay ve Alkaya, 2017; Ersoy, 2012) iyi vatandaşa ilişkin görüşlerine odaklanılırken; bazı çalışmalarda ise öğretmen adaylarının aktif vatandaşlık algıları (Altıntaş, 2016), ilkokul öğrencilerinin ve öğretmenlerinin küresel vatandaşlık algıları (Balbağ, 2016) ve öğretmen adaylarının ekolojik vatandaşlık algıları değerlendirilmiştir (Karatekin, Salman ve Uysal, 2019). Alanyazındaki mevcut araştırmalar incelendiğinde iyi insan ve iyi vatandaş kavramının birlikte nasıl algılandığı cevaplanmamış bir soru olarak kalmıştır. Bu durum çalışmanın motivasyon kaynağını oluşturmuş ve araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin iyi insan ve iyi vatandaş kavramlarına yönelik algılarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmaya yalnızca sekizinci sınıf öğrencilerinin dâhil edilmesinin nedeni, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersinde ara disiplin olarak yer alan vatandaşlık eğitimi kazanımlarını bu sınıf düzeyine kadar tam olarak öğrendiklerinin varsayılmasıdır. Ayrıca iyi vatandaş yetiştirme hedefine ulaşılabilmesi öncelikle öğrencilerin iyi vatandaş kavramına yükledikleri anlamın bilinmesini gerekmektedir. Bu anlamda sosyal bilgiler dersi açısından önemli olan vatandaşlık eğitiminin bir ürünü olan “iyi insan ve iyi vatandaş” yetiştirmenin öğrencilerce nasıl algılandığının ortaya konmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma betimsel türde olup nitel araştırma tekniklerinden durum çalışması desenine göre yürütülmüştür. Durum çalışması, olgu ve bağlam arasındaki sınır belirsiz olduğunda yani olgu ve bağlam arasında bir ayırım yapılamadığında olgunun detaylı bir biçimde irdelenmesi amacıyla kullanılmaktadır (Yin, 2014). Bu sayede irdelenen durum içerisindeki olguyu etkileyen pek çok unsur ve bu unsurlar arasındaki etkileşimlerin ortaya konulması sağlanır (Merriam, 1998). Durum çalışmalarında araştırmacının temel amacı, ele alınacak belirli durum ya da durumları tanımlayıp bunlara bağlı temalar oluşturmaktır (Christensen, Johnson & Turner, 2011). Bu araştırmada ele alınan durum ise iyi insan ve iyi vatandaş olgularına yönelik öğrenci algılarıdır. Öğrencilerin iyi insan ve iyi vatandaş kavramına yükledikleri anlamın tanımlanması hedeflendiğinden araştırmanın durum çalışması desenine uygun olduğu söylenebilir.

Çalışma Grubu

Çalışma, 2019-2020 eğitim öğretim yılı güz döneminde Diyarbakır il merkezinde, iki farklı ilçedeki iki ortaokulda öğrenim gören 114 sekizinci sınıf öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada, etik ilkeler göz önüne alınarak katılımcıların açık adları yazılmamış; bunun yerine katılımcı için K gösterimi kullanılmak üzere öğrencilere K1 ... K114 şeklinde kodlar verilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan ilk 46 (36 kadın ve 10 erkek) öğrenci birinci ortaokulda ve geri kalan 68 öğrenci (40 kadın ve 28 erkek) ise ikinci ortaokulda öğrenim görmektedir. Araştırmada yalnızca öğrencilerin iyi insan ile iyi vatandaş hakkındaki görüşlerinin alınması amaçlandığından öğrencilerden demografik özellikleri hakkında bilgi istenmemiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri ortaokul öğrencilerinin iyi insan ve iyi vatandaş kavramı hakkındaki görüşlerini belirlemeye yönelik açık uçlu iki maddeden oluşan anket formu ile elde edilmiştir. Anket formundaki açık uçlu maddeler listeleme, yorumlama ya da boşluk doldurma türünde olabilmektedir. Bu çalışmada kullanılan anketteki maddeler yorumlama türünde olup ilk madde “İyi insan kimdir? Hangi özelliklere sahiptir?” ikinci madde “İyi vatandaş kimdir? Hangi özelliklere sahiptir?” şeklindedir. Araştırma verileri toplanırken öğrencilere çalışmanın amacı, yöntemi ve katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Ardından öğrencilere veri toplama formunun uygulanmasına yönelik açıklamalar yapılmış ve öğrencilerden gelen sorular yanıtlanmıştır. Veri toplama formunun uygulaması 40-45 dakika sürmüştür. Uygulama aşamasında araştırmacıya sınıf öğretmeni de eşlik etmiştir. Verilerin toplanmasından sonra analiz aşamasına geçilmiştir.

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler kodlama sistemi ile sayısal verilere dönüştürülür ve analizi yapılır. Betimsel analiz; analiz için bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması olmak üzere dört aşamadan oluşur (Altunışık, Coşkun, Yıldırım ve Bayraktaroğlu, 2010). Bu çalışmada betimsel analiz çerçevesi belirlenirken alanyazında iyi vatandaş ile ilgili Kızılay (2015) tarafından yapılan çalışmadan yararlanılmış ve temalar değer ile davranış olarak belirlenmiştir. Araştırma verileri bahsi geçen iki temaya göre çözümlenmiştir. Öğrenci görüşlerinin değer mi davranış mı olduğu konusunda uzmanlar öğrencilerin ifadelerinden yola çıkarak karara varmışlardır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerliğini ve güvenilirliğini sağlamak için Lincoln ve Guba'nın (1985) nitel araştırmalarda önerdiği stratejilerden yararlanılmıştır. Bu stratejiler; inandırıcılık, çeşitleme, uzman incelemesi, aktarılabilirlik, tutarlılık ve dış denetimdir. Araştırmanın inandırıcılığını (iç geçerliğini) arttırmak için içerik analizi yapılırken ilgili alanyazın incelemesi sonucunda konu ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturulmuş ve temalar belirlenmiştir. Bu temalar, değer ve davranış temalarıdır. Analizler yapılırken öğrenci görüşleri bu iki boyut altında kategorize edilmiştir. Araştırma sonuçlarının inandırıcılığını arttırmaya yönelik kullanılan önemli stratejilerden biri de çeşitlemedir. Çeşitleme kavramı daha çok veri toplama yöntemleri ile ilişkilendirilse de örneklem çeşitlemesi, analiz çeşitlemesi gibi farklı boyutlara da sahiptir. Araştırmaya katılan bireylerden elde edilen verilerin benzer bilgileri verebilecek başka bireylerle teyit edilmesi örneklem çeşitlemesine örnek oluşturabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada da iki farklı okuldan veri toplanarak örneklem çeşitlemesi sağlanmaya çalışılmıştır. Uzman incelemesine başvurularak verilerin toplanması, analizlerin yapılması, sonuçlara ulaşılması aşamalarında araştırmacılar arasında oluşacak uzlaşma noktaları tespit edilmiş böylelikle araştırmanın başkaları açısından da “kabul edilme” oranı arttırılmak istenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Araştırmanın dış geçerliğini (aktarılabilirliğini) arttırmak için araştırma sürecinde yapılan işlemler ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmış yani araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, veri toplama, verilerin çözümlenmesi süreci ayrıntılı bir biçimde ortaya konulmuş ve çalışmanın tamamı açık bir dille yazılmıştır. Araştırmanın iç güvenilirliğini (tutarlılığını) arttırmak için bulguların tamamı yorum yapılmadan doğrudan verilmiştir. Ayrıca elde edilen veriler üzerinde araştırmacı ve nitel araştırma konusunda deneyimli bir uzman ayrı ayrı kodlamalar yapmış ve kodlamalar karşılaştırılarak kodlamalar arasındaki tutarlılık hesaplanmıştır. Araştırmacılar arasındaki uyum Miles ve Huberman'ın (1994) formülü ile hesaplanmış ve .96 olarak bulunmuştur. Farklı kodlamaların olduğu durumlarda, kodların araştırmacılar tarafından gözden geçirilmesiyle yeni kodun ne olacağına dair ortak bir karara varılmıştır (Silverman, 2005). Bunu izleyen adım netleştirilen kodların tabloya aktarılması ve kodlarla ilgili öğrenci görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmesi olmuştur. Creswell'e (2016) göre araştırmanın teyidi için verilerin dış denetime açık olması gerekir. Bu araştırmanın tüm süreçlerinin dış denetime açık tutulabilmesi için verilerin tamamı bilgisayar ortamına aktarılmış ve araştırmacı tarafından dosyalanmıştır. Verilerin analizi ile araştırmanın raporlaştırılması işlemlerinin de bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiş olması verilerin saklanmasını ve teyit edilebilirliğini kolaylaştırmıştır. Geçerlik ve güvenilirliği sağlamaya yönelik işlemleri takiben tanımlanan bulguların açıklanması, yani yorumlanmasına geçilmiştir.

Bulgular

Araştırmadan elde edilen veriler öğrencilerin iyi insana ilişkin görüşleri ve iyi vatandaşa ilişkin görüşleri olmak üzere iki ayrı başlık altında verilmiştir.

1. İyi İnsana İlişkin Görüşler

Öğrencilerin iyi insan hakkındaki görüşlerinin değer ve davranış alt boyutlarına göre kategorize edilmesi sonucu elde edilen bulgular ayrı ayrı sunulmuştur. Öncelikle Tablo 2’de öğrencilerin iyi insan hakkındaki görüşlerinin değer alt boyutunda elde edilen bulgular gösterilmiştir.

Tablo 2.

“İyi İnsan Kimdir? Hangi Niteliklere Sahiptir?” Maddesinin Değer Alt Boyutunda Elde Edilen Bulgular

Boyut	Alt boyut	Katılımcı kodları	f
Değer	Yardımsesverlik	K1-K2-K4-K8-K9-K10-K11-K15-K16-K19-K22-K23-K24-K25-K28-K30-K31-K31-K36-K37-K38-K39-K40-K45-K47-K51-K52-K55-K57-K58-K60-K61-K62-K63-K64-K65-K67-K68-K70-K71-K72-K73-K74-K77-K78-K79-K80-K82-K83-K84-K85-K86-K87-K88-K89-K91-K96-K97-K100-K101-K102-K104-K105-K107-K109-K111-K113	67
	Dürüstlük	K1-K3-K6-K8-K12-K17-K18-K21-K22-K23-K27-K31-K35-K39-K41-K43-K44-K45-K47-K49-K50-K53-K56-K60-K64-K65-K68-K71-K73-K77-K82-K85-K86-K87-K88-K92-K93-K97-K100-K104-K106-K109-K110-K114	44
	Başkalarının iyiliğini/hakkını düşünme/bencil olmama	K2-K5-K13-K21-K22-K29-K33-K43-K47-K48-K54-K55-K56-K64-K68-K75-K78-K85-K87-K88-K89-K91-K102-K104-K105-K107-K109	27
	Hoşgörü	K4-K20-K23-K31-K32-K37-K48-K51-K52-K58-K61-K68-K71-K73-K79-K85-K87-K89-K93	19
	Ahlaklı olma	K1-K6-K11-K13-K15-K20-K22-K61-K66-K78-K80-K86-K92-K97	14
	Cömertlik	K7-K8-K9-K37-K47-K50-K51-K56-K68-K70-K71-K76-K85	13
	Merhamet	K10-K11-K12-K13-K15-K28-K31-K44-K76-K77-K114	11
	Kalp kırmama	K4-K49-K58-K64-K76-K85-K88-K90-K94-K98	10
	Şiddete karşı olma	K55-K85-K88-K90-K96-K98-K102-K108-K114	9
	Güvenilir olma	K17-K21-K25-K39-K52-K53-K87-K100	8
	Adil olma	K44-K52-K53-K60-K65-K71-K85	7
	Kibirli olmama	K2-K12-K23-K47-K61-K104	6
	Özsaygı sahibi olma	K4-K13-K53-K69-K113	5
	Sabır	K44-K58-K76	3
	Vicdan	K12-K114	2
Kin tutmama	K3-K5	2	

Tablo 2’de görüldüğü üzere katılımcıların iyi insanın nitelikleri için belirtmiş oldukları görüşler arasında değer boyutunda en fazla yardımsesverlik, dürüstlük, başkalarının iyiliğini/hakkını düşünme/bencil olmama, hoşgörü, ahlaklı olma, cömertlik, merhamet ve kalp kırmamanın yer aldığı belirlenmiştir. Bunları şiddete karşı olma, güvenilir olma, adil olma, kibirli olmama, özsaygı sahibi olma, sabır, vicdan ve kin tutmama değerleri izlemiştir. Tablodan da anlaşıldığı üzere öğrencilerin çoğu iyi insanı; yardımsesver, dürüst, bencil olmayan, hoşgörülü, ahlaklı, cömert, merhametli ve kalp kırmayan kişi olarak tanımlamaktadır. Gerek milli eğitimin gerek sosyal bilgiler dersinin amaçları düşünüldüğünde bu amaçların öğrencilerin iyi insana dair algılarına yansıdığı söylemek mümkündür. K62 kodlu öğrencinin “İyi insan

çevresindekilere yardımda bulunmaktadır... Özellikle sokak hayvanlarına yiyecek veren, sokak hayvanlarını sahiplenen, kışın soğuktan korunmak için barınak yapan insanlardır.” cümlesi iyi insanın yardımsever olması gerektiği ve özellikle sokak hayvanlarına yardım etmesine dikkat çektiği sonucunu ortaya çıkarmıştır. K12 kodlu öğrencinin “İyi insan vicdanlı, merhametli, dürüst, kendini üstün görmeyen vb. iyi huyları olan insanlar...” cümlesi iyi insanın dürüstlük, vicdan, merhamet ve kibirli olmama gibi değerlere sahip olması gerektiğini göstermektedir. Benzer şekilde K44 kodlu öğrenci de “...Merhametli ve sabırlı olandır. Güvenilir, azimli, doğru sözlü olandır. Kardeşlik duygusu olandır. Adaletli, dürüst, iyimser ve görgülü olandır.” cümlesi ile daha çok bireysel değerlere dikkat çekmiştir. K69 kodlu öğrenci iyi insanın özsaygı değerine sahip olması gerektiğini “İyi insan bana göre kendine güvenen kendisiyle barışık ve kimseye muhtaç olmayandır ... İyi insan kendi olan ve kendini iyi bilendir...” cümlesi ile vurgulamıştır. K114 kodlu öğrenci ise iyi insanın “...karşıdaki kişiye saygılı davranan kötü şeyler yapmayan öfke kontrolü olan kişiler...” şeklinde tanımlayarak iyi insanın şiddet yanlısı olmaması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Tablo 3.

“İyi İnsan Kimdir? Hangi Niteliklere Sahiptir?” Maddesinin Davranış Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Boyut	Alt boyut	Katılımcı kodları	f
Davranış	Diğer bireylere saygılı davranma ve sevgi gösterme	K1–K3–K4–K5–K7–K8–K15–K17–K18–K20–K22–K23–K27–K28– K29–K30–K33–K34–K35–K36–K37–K38–K41–K42–K43–K44–K45–K46–K47–K48–K50–K53–K56–K57–K59–K61–K64–K65–K72–K73–K75–K76–K78–K80–K86–K88–K90–K92–K94–K97–K98–K99–K103–K104–K105–K106–K108–K109–K112	59
	Hayvan, bitki gibi canlı türlerinin yaşamına saygılı olma, onlara iyi davranma, çevreyi koruma	K2–K6–K7–K9–K13–K17–K26–K29–K30–K31–K32–K35–K36–K38–K40–K42–K43–K46–K50–K59–K60–K62–K71–K73–K77–K78–K80–K85–K86–K89–K94–K95–K103–K111	34
	Pozitif enerji yayma	K4–K6–K7–K18–K19–K22–K25–K28–K30–K36–K37–K41–K44–K47–K48–K54–K56–K57–K60–K63–K83–K89–K97–K107–K114	25
	Nezakatli olma ve güzel konuşma	K2–K11–K13–K15–K16–K18–K19–K21–K22–K44–K50–K56–K76–K86–K88–K93–K96–K102–K106–K114	20
	Dini vazifeleri yerine getirme	K3–K8–K9–K11–K13–K14–K20–K29–K54–K97–K111	11
	Aileyle uyumlu olma, aile içi sorumluluklarını yerine getirme	K2–K4–K13–K37–K41– K51–K65–K77–K86–K94–K100	11
	Vatanına faydalı olma, vatani koruma	K10–K35–K38–K41–K57–K81–K83–K92–K103–K112	10
	Örnek insan olma	K17–K23–K27–K48–K50–K52–K54–K72–K85–K93	10
	Empati yapma	K6–K36–K45–K61–K71–K73–K84–K108–K114	9
	Toplum kurallarına uyma	K7–K10–K11–K31–K86–K108–K110–K112	8
	Çalışkan/zeki olma	K22–K48–K76–K77–K79–K85–K107	7
	Sorumluluk sahibi olma	K18–K29–K53–K60–K86–K87–K93	7
	Çok yönlü düşünebilme	K22–K30–K47–K70–K76–K78–K79	7
	Ayrımcılık yapmama	K16–K58–K70–K72–K74–K112	6

İşini hakkıyla yapma	K17–K29–K55–K100–K110	5
Zamanını iyi değerlendirme	K40–K48–K59–K84	4
Gerektiği kadar konuşma	K4–K50–K72	3
Noktalama işaretlerinin kullanımına dikkat etme	K10	1

Tablo 3'e bakıldığında; diğer bireylere saygılı davranma ve sevgi gösterme, hayvan/bitki gibi canlı türlerinin yaşamına saygılı olma/onlara iyi davranma/çevreyi koruma, pozitif enerji yayma ile nezaketli olma ve güzel konuşmanın öğrenciler tarafından en sık vurgulanan eylemler olduğu anlaşılmaktadır. K57 kodlu katılımcı "İyi insan büyüklerine saygı küçüklerine sevgi gösteren..." şeklinde, K38 kodlu katılımcı "İyi insan; arkadaşına, kardeşine, abisine, ablasına, annesine ve babasına saygılı davranandır..." cümlesi ile saygılı davranmaya dikkat çekerken, K47 kodlu katılımcı "İyi insan dediğin her duruma karşı iyimser olup huzur ortamı yaratabilen bakış açısı, davranışları, özellikleri, kişiye gösterdiği sevgi olsun ya da saygı olsun her duruma karşı iyi olabilen kişidir... herkesi düşünen, çevresine olumlu enerji dağıtandır..." cümlesi ile iyi insanın insanlara saygı sevgi göstermesi ve bulunduğu ortama pozitif enerji yayması gibi davranışlarda bulunması gerektiğini vurgulamıştır. K2 kodlu öğrenci "...sadece insanlara değil, hayvanlara ve bitkilere de iyi davranan, acıkmış bir köpeğe veya bir kediye yemek vermek susuzluktan kurumuş bir bitkiye su verme...", K17 "...Çevresini kirletmeyendir...", K80 kodlu öğrenci "iyi insan fidan dikendir...", K86 "çevreyi kirletmez, suyu boşuna akıtmaz... hayvanlara zarar vermez" cümleleri ile iyi insanın hayvan, bitki gibi canlı türlerinin yaşamına saygılı olma, onlara iyi davranma ve çevreyi koruma gibi davranışlara sahip olmaları gerektiğine atıf yapmışlardır. K18 kodlu katılımcının "...kötü söz veya hakaret etmeyen, iyi sözler söylemeli, güler yüzlü olmalı", K76 kodlu katılımcının "...iyi düşünebilen, karşısındakini incitmeden bir şeyleri açıklayabilen" ve K114 kodlu katılımcının "İyimser kişiler nazik, kibar anlayışlı dürüst karşındaki kişiye saygılı davranan kötü şeyler yapmayan" cümleleri iyi insanın nezaketli olma ve güzel konuşma davranışlarına sahip olması gerektiğine örnek olarak gösterilebilir.

Dini vazifeleri yerine getirme ("K11: Zekât ve fitresini veren yoksullara yardım eden insandır.", K100:... haram yemez, kumar oynamaz...", "K14: İyi insan namaz kılan, oruç tutan, zekât veren, hacca giden, kuran okuyandır), aileyle uyumlu olma/aile içi sorumluluklarını yerine getirme ("K2: ...anne babasına evlatlık görevlerini layıkıyla yerine getiren...", "K100:...ailesiyle vakit geçirir. Çocuğu varsa onları sever"), vatanına faydalı olma/vatanı koruma (K81: İyi insan dediğin vatanı için kanını veren yerine gelince canını veren insandır. Mesela Mustafa Kemal Atatürk), örnek insan olma (K17: İyi insan örnek bir kişi olması gerek", "K43: çevresine karşı duyarlı olan herkes tarafından iyi anılan... ve hiçbir zaman güvensiz olmayandır", "K52: Hoşgörülü ve diğer insanlar tarafından çok sevilen kişidir"), empati yapma (K6: İyi bir insan iyi bir düşünceye sahip olmalıdır, kendini karşısındaki anlamak için çabalamalıdır, toplum kurallarına uyma (K11: Toplum kurallarına uyan edep ve ahlaki yerinde olan insan iyi insandır.", "K86: hırsızlık yapmaz, kendinden küçükleri korumalı, küfür atmamalı, saygılı olmalı, sevgili olmalı, annesini ve babasını üzmemeli, dürüst olmalı, hırsızlık yapanı uyarmalı, çevreyi kirletmez, suyu boşuna akıtmaz, yaşlılara yardım etmeli, yolda kalana yardım etmeli...", "K100:İyi insan hırsızlık yapmaz"), çalışkan/zeki olma (K22: İyi insan çalışkan, zeki...), sorumluluk sahibi olma (K53: İyi bir insan sorumluluk sahibi insandır. Eğer sorumluluk sahibi olmazsa iyi bir insan değildir), çok yönlü düşünebilme (K79: İyi insan...her şeyi düşünebilen biridir), ayrımcılık yapmama (K16: İyi insan din, ırk, cinsiyet ayrımı yapmayan kişilerdir), işini hakkıyla yapma (K55: Mesleğini hakkıyla yapanlar iyi insandır; mesela öğretmenler ve doktorlar), zamanını iyi değerlendirme ("K59:İyi insan zamanını iyi ve boş kullanmayan insandır. İyi insan her fırsatta iyi işler yapmak ister"), gerektiği kadar konuşma (K4: Gerektiğinde konuşan onunla ilgili olmadığında susan haddini bilen) ve noktalama işaretlerinin kullanımına dikkat etme (K10:...noktalama işaretlerine uyan, neyin ayrı neyin bitişik yazıldığını bilen...) ise görece daha az tekrarlanan davranışlar olarak tespit edilmiştir.

2. İyi Vatandaşa İlişkin Görüşler

Öğrencilerin iyi vatandaş hakkındaki görüşlerinin değer ve davranış alt boyutlarına göre kategorize edilmesi sonucu elde edilen bulgular iyi insanda olduğu gibi ayrı ayrı olacak şekilde sunulmuştur. Öncelikle Tablo 4’te öğrencilerin iyi vatandaş hakkındaki görüşlerinin değer alt boyutundan elde edilen bulgular gösterilmiştir.

Tablo 4.
“İyi Vatandaş Kimdir? Hangi Niteliklere Sahiptir?” Maddesinin Değer Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Boyut	Alt boyut	Katılımcı Kodları	f
Değer	Yardımselik	K1–K2–K4–K6–K14–K18–K19–K21–K22–K23–K24–K38–K45–K47–K52–K55–K61–K63–K64–K67–K73–K74–K75–K78–K79–K83–K87–K90–K91–K94–K97–K99–K101–K108–K113	35
	Hoşgörü	K1–K7–K21–K43–K47–K48–K93–K97–K102–K107	10
	Güvenilir olma	K24–K53–K67–K71–K77–K93–K97–K104	8
	Adil olma	K37–K104–K112	3

Tablo 4’e göre; yardımselik, hoşgörü, güvenilir olma ve adil olma öğrencilerin iyi vatandaşta atfettikleri değerlerdir. K18 kodlu katılımcı “...herkese iyilik yapan, yardımselik olan...” ile yardımselik, K48 kodlu katılımcı “İyi bir vatandaş...ülkesindeki vatandaşlarla kardeş olur. Onlara karşı hoşgörülü iyi bir insan olur...” ile hoşgörü değerini, K67 kodlu öğrenci “İyi vatandaş dediğin iyi bir bireyde olmalıdır. Öncelikle kendimize karşı iyi ve dürüst olmalıyız. Daha sonra iyi vatandaş olmamız gerekir...” ifadesi ile bir insanın öncelikle kendisine karşı dürüst olması gerektiğini yani güvenilir bir birey olmaya atıfta bulunmuş olup K104 kodlu katılımcı ise “Vatandaş olarak bilmesi gerektiğini bilen, adil, adaletli dürüst vatandaşlardır...” cümlesi ile iyi vatandaşın adil olma değerine sahip olması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Tablo 5.
“İyi Vatandaş Kimdir? Hangi Niteliklere Sahiptir?” Maddesinin Davranış Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Boyut	Alt boyut	Katılımcı Kodları	f
Davranış	Vatani koruma	K2–K7–K8–K9–K13–K15–K16–K20–K29–K35–K36–K40–K42–K44–K45–K46–K48–K49–K50–K51–K52–K54–K56–K57–K59–K60–K62–K63–K70–K73–K76–K78–K84–K89–K91–K100–K107–K111–K112–K114	40
	Çevreye duyarlı olma-koruma	K5–K6–K7–K12–K17–K18–K19–K20–K22–K25–K29–K32–K35–K37–K41–K43–K44–K45–K48–K52–K58–K59–K60–K64–K70–K73–K78–K86–K87–K88–K89–K90–K94–K95–K96–K97–K98–K101–K105	39
	Toplumsal kurallara uyma	K2–K3–K4–K11–K26–K27–K28–K33–K34–K38–K43–K53–K58–K60–K62–K65–K66–K68–K80–K86–K87–K96–K101–K102–K102–K104–K105–K106–K109–K114	30
	Topluma saygı duyma	K1–K5–K7–K9–K14–K21–K23–K24–K30–K33–K37–K43–K44–K50–K52–K53–K60–K61–K65–K68–K70–K78–K84–K95–K99	25
	İnsanlara iyi davranma/rahatsızlık vermeme/şiddet uygulamama	K3–K5–K11–K25–K43–K50–K62–K68–K69–K86–K87–K89–K97	13

Başkalarının çıkarlarını da gözetme	K6–K35–K40–K54–K55–K65–K66–K79–K81–K101–K107–K114	12
Örnek insan olma	K3–K12–K30–K34–K36–K48–K66–K101–K103–K109	10
Pozitif olma	K39–K41–K61–K74–K95–K97–K107–K108	8
Olaylara çözüm bulma	K4–K12–K85–K105–K109–K110	6
Ölçülü konuşma	K9–K23–K47–K77–K87	5
Haklarını bilme/koruma	K17–K37–K65–K104–K108	5
Tasarruflu olma	K87–K88–K93–K94–K97	5
Vergi verme	K2–K52–K91–K112–K114	5
Ayrımcılık yapmama	K4–K24–K70–K73	4
Atatürk gibi olma	K3–K8–K36–K82	4
Kültürel değerlere saygı duyma	K18–K84–K93–K111	4
İşini hakkıyla yapma	K18–K23–K102	3
Tüm dünyayı düşünme	K56–K62–K64	3
Trafik kurallarına uyma	K2–K58–K96	3
Özgürlükçü olma	K11–K47–K55	3
Derslerinde başarılı olma	K11–K36	2
Kaçak elektrik kullanmama	K112	1
Askerlik görevini yapma	K111	1
Dini vazifelerini yerine getirme	K4	1
Üretmek ülke ekonomisine katkı sunma	K49	1

Tablo 5'e göre çalışma grubundaki öğrenciler; vatani korumayı, çevreye duyarlı olmayı-korumayı, toplumsal kurallara uymayı, topluma saygılı olmayı, insanlara iyi davranmayı/rahatsızlık vermemeyi/şiddet uygulamamayı, başkalarının çıkarlarını gözetmeyi ve örnek insan olmayı ise iyi vatandaşın gerçekleştirilmesi beklenen davranışlar olarak sıralamıştır. En fazla vurgulanan davranış olan vatani korumaya örnek olarak; K8 kodlu katılımcının "...Vatanına milletine hayırlı olan vatan için canını seve seve veren iyi vatandaştır. İyi vatandaşa örnek olarak Atatürk'tür." görüşü, K16 kodlu katılımcının "Vatanını, milletini ve bayrağını koruyan kişilere iyi vatandaş denir. Canını vatani için feda eden kişidir." görüşü ve K56 kodlu katılımcının "İyi vatandaş başta ülkesi olmak üzere tüm dünyayı düşünendir...fedakâr, ülkesi için her şeyi yapar. Milli mücadele ve 15 Temmuz'da olduğu gibi." görüşü örnek olarak verilebilir. K12 kodlu öğrencinin "...kedi köpek karınca vb. hayvanlara yardım etmekte bir vatandaşlık görevidir." görüşü, K18 kodlu katılımcının "Çevresini kirletmeyen, hayvanları seven ve zulüm etmeyen." görüşü, K37 kodlu katılımcı "İyi vatandaş çevreye duyarlı olandır. Çünkü bu hayatta çevresine saygı sevgi ile yaklaşanlar "iyi" olarak adlandırılır. Bu vatandaşlar... çevresini temiz tutan... insanlardır." görüşü ile K88 kodlu öğrencinin "İyi vatandaş çevreyi temiz tutmalı...fidan dikmeli, hayvan sever olmalı ve hayvanlara eziyet edildiği için sirke gitmemeli." görüşünden öğrencilerin çevreyi koruma ve çevredeki diğer canlı türlerini korumaya yönelik davranışların iyi vatandaşta bulunması gereken davranışlar olarak belirttikleri anlaşılmaktadır. Toplumsal kurallara uyma davranışı da öğrenciler tarafından en sık tekrar edilen üçüncü davranış olmuştur. Buna örnek olarak K103 kodlu katılımcının "İyi bir vatandaş kurallara uyup uymadığına bakıp onlarla konuşup davranışlarını düzeltmemiz lazım. Örneğin insanlar yere çöp atarsa onları uyarmalıyız..." cümlesi verilebilir. Burada toplum içindeki kurallara uyma çöp atmama davranışı üzerinden açıklanmıştır. K33 kodlu katılımcı "İyi bir vatandaş çevresine saygı göstermeli ve etrafındakilere uyum göstermeli. Çevresinde iyi bir vatandaş olmasını sağlayıp göstermeli. İyi bir vatandaş ailesine de uyum sağlamalı." diyerek topluma ve toplum içindeki insanlara saygılı olma davranışının iyi vatandaşta bulunması gerekli olduğuna dikkat çekmiştir.

K43 kodlu katılımcının “İyi vatandaş; karşdakini dinleyen, etrafına saygılı ve sevgili olan...etrafına zarar vermeyen etrafına karşı kurallara uyardır” görüşü ile K87 kodlu katılımcının “...insanların arkasından dedikodu gıybet yapmamalı...çevresine zorba olmamalı...” şeklindeki görüşü iyi vatandaşın insanlara iyi davranma/rahatsızlık vermeme/şiddet uygulamama davranışlarına örnek olarak verilebilir. Yani iyi bir vatandaş kimseye zarar vermeyen ve insanlara iyi davranan kişidir denilebilir. K6 kodlu katılımcının “İyi vatandaş yalnızca kendini değil başkalarını da düşünmelidir.” cümlesi ile K68 kodlu katılımcının “İyi vatandaş abim gibidir. Her zaman tek kendini düşünmez. Toplulukta tek kendini düşünmez.” cümlesi iyi vatandaşın başkalarının çıkarlarını da gözetmesi gerektiği davranışını vurgular. K36 kodlu katılımcının “İyi vatandaş devlete ve kendisine, insanlığa yararlı olan kişidir. Örnek olarak; Mustafa Kemal Atatürk, Aziz Sancar’ı örnek olarak verebiliriz.” ifadesi ile iyi vatandaşın toplum içerisinde herkese örnek olabilecek davranışlara sahip olması gerektiği belirtilmiştir.

Yukarıda sıralanan davranışlara göre daha az sayıda öğrenci tarafından ifade edilmekle birlikte; pozitif olma, olaylara çözüm bulma, ölçülü konuşma, haklarını bilme/koruma, tasarruflu olma, vergi verme, ayrımcılık yapmama, Atatürk gibi olma, kültürel değerlere saygı duyma, işini hakkıyla yapma, tüm dünyayı düşünme, trafik kurallarına uyma, özgürlükçü olma, derslerinde başarılı olma, kaçak elektrik kullanmama, askerlik görevini yapma, dini vazifelerini yerine getirme ve üretmek ülke ekonomisine katkı sunma da öğrencilerce iyi vatandaşla ilişkilendirilen davranışlar arasındadır. K2 kodlu katılımcının “... trafik kurallarına uyan, vergilerini tam vaktinde ödeyen, yoldan geçen bir engelli kişiyi karşıya geçirmeye kısacası vatandaşlık görevlerini layığıyla yerine getiren sorumluluk sahibi insanlara iyi vatandaş denir.” görüşü iyi vatandaşın sahip olması gereken birçok davranışı özetlemektedir. K4 kodlu öğrencinin “İyi vatandaş nereye giderse gitsin kurallara uyan ve örneğin dışarda bir kavga, engelliye karşı çıkma gibi olayları görünce telefonuyla videoya almak yerine gidip ayırmalı ve karşı çıkmalıdır. Cadde ortasında tanımadığı bir kadına zor durumda iken yardım etmeli. Cinsiyet ayrımı, yaşlı genç ayrımı aileden ayrımı yapmaksızın zekâtını düzenli olarak veren ve Allah’a inanan insanlara iyi vatandaş denir. Hacca giden ve her türlü vatandaşlık görevini yerine getiren insan iyi vatandaşdır.” görüşü, K58 kodlu katılımcının “Kişi yani şahıs iyi bir vatandaş olmak istiyorsa... kuralları çiğnemez, trafik çok olsa bile sabırla beklemelidir.” ve K96 kodlu katılımcının “İyi bir vatandaş olabilmek için... trafikte çok dikkatli araba sürmeli çünkü küçük bir yanlış birçok insanın ölümüne sebep olabilir bunun için bir insan toplumun olduğu bir yerde çok dikkatli olmalıdır.” ifadesi iyi vatandaşın sahip olması gereken birçok davranışı göstermektedir. K18 kodlu katılımcı “İyi vatandaş... kültürlere saygı duyan...” ifadesi ile iyi vatandaşın kültürlere saygı duyması gerektiğini, K12 kodlu öğrenci “Vatandaşlık görevlerini yapan insanlara iyi vatandaş denir. Örneğin; suçluları şikâyet etmek, kötü insanları iyi insanlara çevirmek..”, K28 kodlu öğrenci “İyi vatandaş toplumdaki tüm görevlerini yerine getiren insanlardır.”, K40 kodlu öğrenci “Ülkesini koruyandır hakkına sahip çıkandır.”, K49 kodlu öğrenci “...Vatanı için en iyi malları üretip ekonomisini kalkındıran bir birey olmaktır.”, K55 kodlu öğrenci “...Fikirlerini bu ülkede özgürce açıklayabilen insan iyi bir vatandaşdır.”, K102 kodlu öğrenci “İyi vatandaş toplum içerisinde kimseyi alçak görmez herkesi aynı eşitlikte görür. Empati kurar. İyi vatandaş kurallı bir şekilde her şeyi düzen içinde yapar.”, K104 kodlu öğrenci “İyi vatandaş haklarını ve sorumluluklarını yerine getirir. Vatandaş olarak bilmesi gerektiğini bilen, adil, adaletli dürüst vatandaşlardır. İyi vatandaşlar her şeyden önemli olarak kurallara uyardır.”, K111 kodlu öğrenci “Ülkesine vatanına sadık askerliğini yapmış ülkesinin kültürel özelliklerini koruyandır...” ve K112 kodlu öğrenci “Vatanın hürriyetine adaletine sahip çıkan, hakkını yedirmeyen, vergisini veren, kaçak elektrik kullanmayan gerektiği zaman vatanını ve bayrağının altında şehit olan biri iyi bir vatandaşdır.” şeklindeki görüşleri iyi vatandaşın sahip olması gereken davranışları örneklemektedir.

Araştırmanın dikkate değer bir diğer bulgusu ise birçok katılımcının iyi insan ile iyi vatandaşın benzer olduğuna yani iyi vatandaş olmanın iyi insan olmaktan geçtiğine işaret etmesidir. Bu bulguya ilişkin katılımcı görüşlerinden örnekler aşağıda sunulmuştur:

“İyi vatandaş olmak ayrıca iyi bir insan olmaktır. İyi bir insanda olması gerekenler iyi bir vatandaşta da olması gereklidir.” (K31)

“Bence iyi vatandaş ve iyi insan arasında pek fark yok ama iyi vatandaş sadece kendisi için değil toplum içinde iyi olması gerekir. Özellikleri ise topluma yararlı bir birey olmak, çevreye uygun davranmak, kendimizi tek düşünmemek.” (K66)

“İyi vatandaş dediğin iyi bir bireyde olmalıdır. Öncelikle kendimize karşı iyi ve dürüst olmalıyız. Daha sonra iyi vatandaş olmamız gerekir...” (K67)

“İyi vatandaş iyi bir insan olmalıdır... İyi vatandaş ülkesinde toplumda vb. yerlerde vatandaşlık görevini iyi bir şekilde yapandır...” (K68)

“İyi bir vatandaşlık iyi bir birey demektir. Kendi toplumunu önemsemek vatandaşlık herkesin birlikte ve onların huzur içinde yaşaması demektir...” (K84)

“...İyi bir vatandaşın özellikleri aynı iyi bir insan gibi, dürüst, saygılı başka vatandaşlara sevgili hoşgörülü ve yardımsever olmalıdır.” (K93)

Araştırma bulgularından sonucusu ise öğrencilerin iyi insan için çoğunlukla yardımseverlik, dürüstlük, başkalarının iyiliğini isteme/hakkını düşünme/bencil olmama, hoşgörü, ahlaklı olma, cömertlik ve merhamet gibi değerlere yani bireysel olumlu özelliklere işaret ederken iyi vatandaş için yalnızca yardımseverlik, hoşgörü, güvenilir olma ve adil olma değerine yer vermiş olmasıdır. Ayrıca iyi insan ve iyi vatandaş için sıralanan davranışlar incelendiğinde; iyi insan için en fazla diğer bireylere saygılı davranma ve sevgi gösterme; hayvan, bitki gibi canlı türlerinin yaşamına saygılı olma, onlara iyi davranma, çevreyi koruma gibi davranışların vurgulandığı iyi vatandaş için çevreye duyarlı olma-koruma, toplumsal kurallara uyma ve topluma saygı duyma davranışı da ilk sıralarda yer almıştır. Bu yönüyle bir benzerliğin olduğu görülse de iyi insan için daha az vurgulanan vatani koruma davranışı iyi vatandaşta en sık tekrar edilen davranış olmasıyla farklılaşmıştır.

Tartışma ve Öneriler

Araştırmada öğrenciler iyi insan için en çok yardımseverlik, dürüstlük, başkalarının iyiliğini/hakkını düşünme/bencil olmama, hoşgörü, ahlaklı olma, cömertlik, merhamet ve kalp kırmama değerleri ile diğer bireylere saygılı davranma ve sevgi gösterme, hayvan, bitki gibi canlı türlerinin yaşamına saygılı olma, onlara iyi davranma, çevreyi koruma ve pozitif enerji yayma davranışlarını sıralamışlardır. Benzer şekilde W. Foerster (1995) da iyi insan için bencil olmama yalnızca kendi istek ve çıkarlarını düşünmeme, hayatı üzerinde başka insanların fedakârlığının ve sadakatinin bulunduğunu bilme değerlerine dikkat çekmiştir. Kızılay'ın (2015) araştırmasında da iyi insan için saygı, sevgi, yardımseverlik, dürüstlük, adil olma ve hoşgörü en çok üzerinde durulan değerler olmuştur. Araştırmada öne çıkan bu değerler, gerek sosyal bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması hedeflenen değerler gerek sosyal bilgiler dersinin amaçları ile kıyaslandığında birbiriyle örtüşmektedir. Bu anlamda söz konusu değerlerin iyi insanın sahip olması gereken özellikler olarak belirtilmesinde programın da katkısının olduğu söylenebilir. Yine öğrencilerin iyi bir insan olma için bu değerleri sıklıkla vurgulamalarının altında aile içindeki, akranları arasındaki, medyadan ve toplumsal hayattaki gözlem ile deneyimleri sonucu edindiği öğrenmeler yatmaktadır. Çünkü Doğan'a (1994) göre bir çocuk toplumsal değerler, inançlar ve tutumlarla donatılmış olarak doğmaz; toplumda bu değerleri daha sonra öğrenir. Yani çocukların içinde bulunduğu sosyo-kültürel ortam onların iyi insana dair algılarını şekillendirmektedir.

İyi vatandaş için iyi insanda olduğu gibi değer boyutunda yardımseverlik, hoşgörü, güvenilir olma ve adil olma değerleri sıralanmıştır. Bu bulgu bazı yönleriyle alanyazındaki çalışmalarla paralellik gösterirken; bazı açılardan farklılık taşımaktadır. O'Brien ve Smith (2011) başkalarına yardım etmenin, diğer insanlara saygı duymanın ve dürüstlüğün iyi vatandaş için en çok vurgulanan değerler olduğunu ortaya koymuştur. Kızılay (2015) öğrencilerin iyi vatandaş hakkındaki algılarını incelemiş ve araştırmada en çok saygı, sevgi, yardımseverlik, dürüstlük, adil olma ve hoşgörü değerlerinin vurgulandığı sonucuna varmıştır. Kızılay'ın (2015) çalışmasında ulaşılan sonuçlar, bu yönüyle araştırmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Öte yandan Kızılay'ın (2015) çalışmasında öğrencilerin iyi vatandaş daha çok değerlerle açıklarken; bu araştırmada öğrencilerin iyi vatandaş çoğunlukla davranışlarla tanımlaması iki araştırmanın farklılık gösterdiği noktayı oluşturmaktadır. Kesik ve Akbulut Taş (2020), iyi vatandaş için iyi insanla aynı değerlerin vurgulanmasının

öğrencilere; yaşadığı sosyo-kültürel çevrede, okulda, örtük bir şekilde iyi insanın niteliklerinin (dürüstlük, doğruluk, hoşgörülü olma, yardımseverlik) toplumsal olarak iyi bir vatandaşta aranan nitelikler olarak benimsenmesinden kaynaklanabileceğini ileri sürmüştür.

İyi vatandaş için davranış boyutunda vatani koruma, çevreye duyarlı olma-koruma, toplumsal kurallara uyma, topluma saygı duyma, insanlara rahatsızlık vermeme/şiddet uygulamama, başkalarının çıkarlarını gözetme, görevlerini yerine getirme, haklarını bilme/koruma, tasarruflu olma, vergi verme, ayrımcılık yapmama, kültürel değerlere saygı duyma, işini hakkıyla yapma, trafik kurallarına uyma, kaçak elektrik kullanmama, askerlik görevini yerine getirme ve üreterek ülke ekonomisine katkıda bulunma gibi görev ve sorumluluk odaklı davranışlara dikkat çekilmiştir. Sıralanan davranışlar incelendiğinde öğrencilerin vatandaşlığı haklardan çok görev ve sorumluluk temelinde ele aldığı söylenebilir. Dolayısıyla öğrencilerin iyi vatandaşla ilişkin tanımlamalarının, Westheimer ve Kahne (2004) tarafından ileri sürülen (kişisel) sorumluluk sahibi vatandaş ile katılımcı vatandaş tipolojisine uygun olduğunu söylemek mümkündür. Alabaş (2010) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin çoğunlukla görev ve sorumlulukları vurguladığı, haklar temelinde herhangi bir görüş belirtmediği ortaya koyulmuştur. Kesik ve Akbulut Taş (2020) tarafından öğrencilerin vatandaş kavramına ilişkin örtük bilgilerini yansıtan bilişsel yapılarının incelendiği çalışmada da görev ve sorumluluk odaklı katılımcı vatandaşlığın daha sık vurgulandığı sonucuna ulaşılmıştır. Kesik ve Akbulut Taş (2020), bu sonucun öğrencilerin almış oldukları vatandaşlık eğitiminde, bir öğrenci veya birey olarak yerine getirmeleri gereken görev ve sorumlulukların, vatandaş olarak sahip oldukları haklara göre daha sık vurgulanmasından kaynaklanabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca öğrencilerin yaşlarının küçük olmasından dolayı devletin de vatandaşlarına karşı sorumlulukları olduğunun farkında olamayabileceğini belirtmiştir. Kadioğlu (2012), Türkiye’de vatandaşlığın haklardan çok vazifelere dayanan bir anlayışı temel aldığını ve vatandaşlık kavramının liberal-bireyci boyutunun eksik kaldığını vurgulamaktadır. Oysaki iyi bir vatandaş olunabilmesi için toplumsal değer ve hakların yanı sıra bireysel hak ve özgürlüklerin bilinmesi ve yaşatılması oldukça önemlidir. Buna karşın vatani koruma davranışının bu araştırmada olduğu gibi iyi vatandaş algılarının incelendiği bütün çalışmalarda ön plana çıkması öğrencilerin vatandaşlık kavramını ulusal boyutta algıladıkları şeklinde yorumlanabilir. Öğrencilerin çevrenin korunması, çevredeki canlı türlerinin yaşam hakkına saygı duyulması ve bakımlarının yapılması gerekliliğini sıklıkla vurgulamış olması da çevresel sorumluluk bilincine sahip olduklarını yani birer ekolojik vatandaş olabileceklerine işaret etmektedir.

Araştırmada öğrencilerin insanlara iyi davranma/rahatsızlık vermeme/şiddet uygulamama, başkalarının çıkarlarını gözetme, görevlerini yerine getirme, örnek insan olma, trafik kurallarına uyma, özgürlükçü olma, üreterek ülke ekonomisine katkı sunma, derslerinde başarılı olma, kaçak elektrik kullanmama, pozitif olma, olaylara çözüm bulma, ölçülü konuşma, haklarını bilme/koruma ve tasarruflu olma davranışlarına da sıklıkla dikkat çektiği tespit edilmiştir. Bu açıardan bakıldığında öğrencilerin etkin vatandaşlık niteliklerine sahip oldukları ifade edilebilir. Buna ek olarak, öğrencilerin iyi vatandaş tanımlarken ayrımcılık yapmama, kültürel değerlere saygı duyma, yalnızca kendi ülkesini değil tüm dünyayı düşünme davranışlarına da yer verdiği göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin küresel vatandaşlık anlayışına yakın oldukları yorumu yapılabilir. Öte yandan sosyal bilgiler öğretim programında kazanımlarda yer alan ve program amaçlarında karşılık bulan dijital vatandaşlık boyutuna ilişkin hiçbir öğrenci görüşüne rastlanmamıştır.

Araştırmada birçok öğrencinin iyi vatandaş olunabilmesi için öncelikle iyi insan olmak gerektiğine dikkat çektiği sonucuna ulaşılmıştır. Kesik ve Akbulut Taş (2020) tarafından öğrencilerin vatandaş kavramına ilişkin örtük bilgilerini yansıtan bilişsel yapılarının incelendiği çalışma sonucunda öğrencilerin vatandaşlığı daha çok "iyi insan" olarak tanımladıkları ortaya konmuştur. Alabaş (2010), dördüncü sınıf öğrencilerinin iyi vatandaş ile ilgili algılarının, iyi insanın özelliklerini yansıttığını tespit etmiş ve öğrencilerin bu anlayışı sosyal bilgiler ders kitabında yer alan değerler aracılığıyla edinebileceğini belirtmiştir. Öğrencilerin iyi vatandaş ile iyi insanı benzer olarak algılamaları, aslında geçmişten günümüze kadar devam eden iyi insan-iyi vatandaş anlayışının bir ürünü olarak yorumlanabilir. Kadioğlu (2012) modern toplumlarda iyi insan ile iyi vatandaş arasında kurulan bağın ulusal kimlik içinde bütünleştirilerek, iyi insan olma ile ulusal çıkarlara ve değerlere saygılı olma arasında sıkı bir ilişki kurulduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de "iyi insan-iyi vatandaş" anlayışının halen güncelliğini koruduğu söylenebilir. Bu

araştırmada “iyi vatandaş” ile “iyi insan” arasındaki bağı yansıtan ifadeler, öğrencilerin aile içinde, toplumsal hayatta ve eğitim sürecinde verilen mesajlardan etkilenmesinin bir yansıması olarak düşünülebilir.

Araştırma için yukarıda sıralanan sonuçların çalışmaya ilişkin sınırlılıklar çerçevesinde ele alınması gerekmektedir. Araştırmaya ilişkin sınırlılıklar ile bu sınırlılıklar doğrultusunda getirebilecek ileri araştırma önerileri şu şekilde sıralanabilir: Bu araştırma sekizinci sınıf öğrencileriyle yürütülmüştür. Farklı sınıf düzeylerindeki öğrenciler ile gerçekleştirilmesi önerilebilir. Öğrencilerin iyi insan iyi vatandaş algılarını şekillendiren informal öğrenme yaşantılarının rolü de incelenebilir. Bu araştırmada yalnızca ortaokul öğrencilerinin görüşlerine başvurulmuş olup, öğrencilerin iyi insan ve iyi vatandaş algıları üzerinde aile, akran grubu ve öğretmenlerin etkisi düşünüldüğünde onların da görüşlerinin alınması önerilebilir.

“Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde” yer alan tüm kurallara uyulmuş ve yönergenin ikinci bölümünde yer alan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemlerden” hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

References

- Alabaş, R. (2010). Primary school students' conceptions of citizenship. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 2528-2532
- Alazzi, K. (2009). Youth perceptions and conceptions of citizenship: A study of Jordanian middle and high school students. *Journal of Social Studies Research*, 33(2), 197–212.
- Alazzi, K. (2012). Students perceptions of good citizenship: A study of middle and high school students in Jordan. *European Journal of Social Sciences*, 31(2), 223-230.
- Altıntaş, İ. N. (2016). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının aktif vatandaşlık kazanımları: Eylem araştırması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Yıldırım, E. ve Bayraktaroğlu, S. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Balbaş, N. L. (2016). *İlkokul sosyal bilgiler dersi bağlamında öğrenci ve öğretmenlerin küresel vatandaşlık algıları*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Barr, R. D., Barth, J. L. & Shermis, S. S. (1978). *The nature of social studies*. California: ECT.
- Christensen, L. B., Johnson, B. R. & Turner, L. A. (2015). *Araştırma yöntemleri desen ve analiz* (A. Aypay, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri, beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dere, İ. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 'iyi vatandaş' kavramı hakkındaki metaforik algıları. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 434–456.
- Dere, İ., Kızılay, N. ve Alkaya, S. (2017). İyi vatandaş kavramı, ailede ve okulda iyi vatandaşlık eğitimi hakkında velilerin görüşleri ve algıları. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 8(30), 1974–1993.
- Doğan, N. (1994). *Ders kitapları ve sosyalleşme (1876–1918)*. İstanbul: Bağlam Kitabevi.
- Doğanay, A. ve Sarı, M. (2009). Lise öğrencilerinin vatandaşlık algılarına etki eden faktörlerin analizi. A. Şişman, İ. Acun, C. Balkır, C. Yücel, H. Busher, T. Lawson, C. Wilkins, ..., H. Ermiş (Ed.), *1. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu içinde* (s. 36- 51). Uşak Üniversitesi Avrupa Birliği Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi, Uşak.
- Duman, T., Karakaya, Y. ve Yavuz, N. (2001). *Vatandaşlık bilgisi*. Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- Ersoy, A. F. (2012). Annelerin vatandaşlık algısı, çocuklarında vatandaşlık bilinci geliştirme uygulamaları ve karşılaştıkları sorunlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 2111–2124.
- Farmer, L. (2010). 21. century standarts for information literacy. *Leadership*, 39(4), 20–22.
- Foerster, F. W. (1995). *İyi insan iyi vatandaş* (M. Hekimoğlu, Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hocaoğlu, D. (2001). Gençlik, iyi insan, iyi vatandaş. *Gülendam*, 6(2), 24–25.
- Hoskins, B. (2006). Draft framework on indicators for active citizenship. *CRELL*, 31, 1–14.
- İpek, İ. (2011). *İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler öğretim programındaki hedeflere uygunluk yönünden değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Kadioğlu, A. (2012). *Vatandaşlığın dönüşümü: Üyelikten haklara*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Karatekin, K. ve Uysal, C. (2018). Ecological citizenship scale development study. *International Electronic Journal of Environmental Education*, 8(2), 82–104.
- Karatekin, K., Salman, M. ve Uysal, C. (2019). Öğretmen adaylarının ekolojik vatandaşlık düzeylerinin karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(4), 1747–1756.
- Kesik, S. ve Akbulut Taş, M. (2020). Ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin vatandaş kavramına ilişkin örtük

- ve açık bilgilerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, Erken görünüm 1-31.
- Kızılay, N. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenim: Bana göre iyi vatandaş. *Turkish Studies (Prof. Dr. Şefik Yaşar Armağanı)*, 10(11), 987–1006.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. California: SAGE Publishing.
- MEB. (2017). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara: MEB Devlet Kitapları. <http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> adresinden erişildi.
- Merriam, S. B. (1998). *Case study research in education*. San Francisco: Jossey-Bass Press.
- O'Brien, J. L. & Smith J. M. (2011). Elementary education students' perceptions of good citizenship. *Journal of Social Studies Education Research*, 2(1), 21–36.
- Prior, W. (1999). What it means to be a good citizen in Australia: Perceptions of teachers, students, and parents. *Theory & Research in Social Education*, 27(2), 215–247.
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal. (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde (s. 2–16)*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Sarıbay, A. Y. (1991). Yurttaşlık ve katılımcı demokrasi. *Birikim*, 32, 17–24.
- Silverman, D. (2005). *Doing qualitative research: A practical handbook*. London: SAGE Publishing.
- Şen, A. (2019). Vatandaşlık eğitiminde değişiklik ve süreklilikler: 2018 sosyal bilgiler öğretim programı nasıl bir vatandaşlık eğitimi öngörüyor? *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 1-28.
- Tonga, D. ve Keleş, H. (2014). Evaluation of the citizenship consciousness of the 8th year students. *Mevlana International Journal of Education*, 4(2), 59–72.
- Turan, R. ve Ulusoy, K. (2016). *Faklı yönleriyle değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Uçman, H. (2018). *Vatandaşlık anlayışının değişimi: Türkiye örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Üstel, F. (1999). *Devlet-sivil toplum-kamusal alan ve yurttaşlık–yurttaşlık ve demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Walzer, M. (1995). The concept of civil society. In M. Walzer (Eds.), *Toward a global civil society*. Rhode Island: Berghahn Publishing.
- Westheimer, J. & Kahne, J. (2004). Educating the good citizen: Political choices and pedagogical goals. *PS: Political Science & Politics*, 37(2), 241–247.
- Yeşil, R. (2002). *Okul ve ailede insan hakları ve demokrasi eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yeşilbursa, C. C. (2015). Turkish pre-service social studies teachers' perceptions of good citizenship. *Educational Research and Reviews*, 10(5), 634–640.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R. K. (2014). *Case study research: Designs and methods*. Los Angeles: SAGE Publishing.
- Yücel, H. A. (2019). *İyi insan iyi vatandaş*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.